APUS DE SOARE

ACTUL I

In stânga o aripă a castelului din Suceava, cu ferestre cu grătii de fer, sfârşindu-se cu o terasă pusă pe tălpi de peatră. O uşă dă pe terasă. Mai departe se vede turnul castelului. In dreapta o poartă. Ceva mai în fund un puţ cu două roate şi cu un colac de peatră. O albie cu apă de nălbit. Lângă puţ o salcie pletoasă. Ograda domnească, cu arbori şi copaci bătrâni, înconjurată cu ziduri vechi. Jeţuri, scobite în peatră, la umbra copacilor. In fund, o parte din oraşul Suceava şi valea râului Suceava şerpuind din spre munte. E o zi de toamnă. Vântul suflă. Frunzele cad.

SCENA I

IRINA, REVECA, BALAŞA, ILINCA, ILEANA, DOMNICA, ANCUŢA, OLEANA, FIRA, LISANDRA, JOIŢA, HERA, NEAGA, STANIŞOARA, OANA, DOCHIA şi ŢUGULEA MOGHILĂ.

La ridicarea cortinii toate lucrează.

IRINA

Cum, cum?

FIRA

Ei, aşà. . . Zic, se duse, se duse, până dete d'un balaur . . .

JOIȚA

Mai încet, Hera. Dai peste țeavă... De un ce, Zamfiro?... Și tu, Lisandra, bate mai domol... Na! iar ai încurcat firele...

LISANDRA

De un balaur.. Stați.. A sărit tindechia..

ILEANA

Cu gândul la Orheiu. D'a mai sări o dată. să știi că rămîi, ca mine, fată bătrână.

REVECA

Ba ca mine...

IRINA

Ba ca mine...

BALAȘA

Ca voi... ca noi...

ILINCA

Dumnezeu să ție pe pârcălabul Alexa din Orheiu.

NEAGA

Lasă focului basmul. La noapte. Vântul

se umflă. Frunzele cad. Va fi numa bine: noapte, vijelie, basm, şi eu să mă ghiemuesc lângă dada Irina. (S'aud: toaca şi clopotile).

REVECA

Mamă Dochio, e vremea la toacă. Adu bostanul fiert şi fagurii de miere, şi ulciorul cu apă rece.

DOCHIA

S'aducă mama, bunica maichii.

IRINA, către Ţugulea

Şi tu? Ce stai ca un ţap logodit? . . . Eşti mândru . . . Ai sabie . . . Şi ce-ai să faci cu ea?

ŢUGULEA, face cu mâna ca şi cum ar tăiea

Să . . .

IRINA

Măăăă . . .

ŢUGULEA

Hî-hî . . .

IRINA

Când ? . . .

ŢUGULEA

Eacă ş'acuma . . .

IRINA

O! bătu-te-ar potca! (Il mângâe) S'ajuţi mamii Dochii. Dar, vezi, ţine'ţi firea, nu-ţi pune mintea cu bostanul. (Fetele rîd)

ŢUGULEA

Apoi . . . dă . . . maică, maică! (Ese).

SCENA II

CELE DE SUS, afară de ŢUGULEA şi DOCHIA

LISANDRA

Am ţesut bine, dadă Reveca?

REVECA

Nu bate într'o parte. Apucă spata drept de mijloc.

ANCUŢA

Dar eu?

REVECA

Mai bine. . . Nu strânge cârligele. . . Aşà. . . mânele'n voie . . . ca şi cum te-ai jucà.

DOMNICA

Verdele ăsta or ăsta, dadă Reveca?

REVECA

Priveşte firea ... Aci, şcoala şi învăţătura. Primăvara toate sunt proaspete dar nu depline, vara toate coapte şi vii, toamna toate pălesc, prind un fel de rugină, se învechiesc... şi nimic murdar ... Da, bine ...

STANIŞOARA

Uf! Doamne, Doamne!

REVECA

Ce moţato? Ţi s'a urît? Binişor. Gherghetul e de răbdare.

JOIŢA

Eacă şi barba părintelui Ivaşcu din Hotin ...

IRINA

Ba părul tău de oaie creaţă.

IIERA

Am isprăvit. Nu mai am ţevi.

BALAŞA

Da, dar pe din afară cine-a dat?

HERA

Numai la două. Le desfac şi le fac.

OLEANA

E bine, Reveca?

REVECA

A! o minune! Ai zice că de când te-ai născut ţii furca 'n brâu. Da . . . da . . . Inul curge din caer pe fus ca un fir de păr. Nici-o gâlcă. Deştele tale mulg caerul, şi caerul se topeşte, şi fusul zbârnie şi pluteşte parc'ar avea aripi. O! ciută zglobie, tu, ai să ţii casa c'un fus . . . Dar tu, Oană, ce ispravă mi-ai făcut?

OANA

Mai am puţinel şi le nălbesc. Prea multe. Şi nu mă plâng că sunt prea multe, dar pentru că sunt multe mă pui pe gânduri . . .

REVECA

Mă băete—că porţi părul bălan ca plăeşii—ce spui? Ce gânduri?

OANA

Nu vedeți ce de fâșii? Și încă trei cămăși de in, d'ale Doamnei, să le rup pentru slăvitul Domn ăl mare...

ILINCA

Fa, Oană, ție ți-e lene.

OANA

Ba...

BALAȘA

Fa, Oană, ție ți-e foame.

OANA

Ba...

BALAȘA

Fa, Oană, pe tine te ține degeaba la curte.

OANA

Da...

IRINA

Fa, Onișor, cin ți-a dat ție betele astea de argint?

OANA

Slăvitul.

REVECA

Dați pace fetei ... Ce e Oană cu gândurile tale?

OANA

Ce să fie? ... Prea multe fășii ... Prea multe ...

REVECA

Nu'i trebue? ... De ce te plângi?

OANA

Da ... îi trebue ... Dar, de ce așa de multe? ... Și buna Doamnă, când mi le-a dat, mi-a zis: „până diseară să le faci ... Și mai lungi, Oană, mai lungi". Și-a oftat. Și, plecând, am văzut-o făcându'și cruce.

TOATE

Făcându'și cruce?

OANA

Da ... Mie îmi miroase a războiu ...

TOATE

A!

ILINCA

Războiu... că de mult nu fusese... Aproape de doi ani... Şi se'mplinesc douăzeci de ani de când pârcălabii Gherman — bietul tata — şi Oană, tovarăşul lui, picară din turnul Cetăţii Albe... Şi-a zis Oană lui Gherman: „scapă-tu!"... Şi-a răspuns Gherman lui Oană: „ba, tu!"... Şi s'au grijit amândoi, şi şi-au ertat păcatele unul altuia... Şi-a zis Oană lui Gherman: „Ţie-l Dumnezeu pe Ştefan!"... Şi-a zis Gherman lui Oană: „Amin!"... Ş'au perit ei cu toţi ai lor...

IRINA

Sunt douăzeci şi şapte de ani încheiaţi, de când pieri floarea Moldovei la Războeni.Trosnià cetatea ridicată 'n pripă de slăvitul nostru Voevod... Flacările se 'nălţau până la cer... Şi el ţipà: „nu vă lăsaţi!"... Şi pârcălabul Dajbog, bietul tata, i-a zis: „nu ne-om lăsà, dar du-te"... Şi comisul Huru şi postelnicul Hrâncu îl târâră afară din luptă, rupându-i vestmintele de pe el, şi 'i-au zis:

„du-te, că Moldova nu piere d'om peri noi"...
Şi s'au stins şi Hrincu şi Huru şi Dajbog, cu toţi boeri mari şi mici, bătrâni şi tineri, până la unul, că Mohamed văzându-i a şoptit lăcrămând: „oh! ţara aceasta, nu va fi a mea!" ... Şi sfântul s'a dus ş'a adunat plăeşii, şi-a adulmecat pe Mohamed lovindu-l de dinnapoi şi din lături pân'la trecut Dunărea ...
Şi-a pus peatra săpată unde a stat bătălia, mărturisind lumei: „Aici, eu am fost frânt, să cunoască şi să ştie toată suflarea din ţară, că a fost cu voinţa lui Dumnezeu ca să mă pedepsească pentru păcatele mele, şi lăudat fie numele lui în veacul vecilor".

TOATE

Amin!

REVECA

In patruzeci şi şcase de ani treizeci şi trei de bătălii, două fără izbândă şi treizeci şi una de biruinţi! El să trăească şi Moldovei i-e bine!

ILEANA

Va trăi cât Matusalem, ştiu eu ...

DOMNICA

Şi eu...

LISANDRA

Şi eu...

JOIŢA

Şi eu...

HERA

E-înzăoat!

NEAGA

Când s'a născut l'a scăldat în sânge de şerpoaică...

IRINA

Şi de Vultur... Să se strecoare şi să se înalţe...

SCENA III

DOCHIA aduce, p'un cârpător, bostanul spart în bucăţi. Es aburi. ŢUGULEA, pe două tăvi de argint, faguri de miere, pere şi struguri. OANA se duce cu un vraf de făşii la puţ şi le-aşează în albie.

ŢUGULEA

Loc, loc... struguri mascaţi... par'că ar fi lacrămi... şi faguri cu miros de sulcină... şi pere ca...

REVECA

Cum?

ȚUGULEA

Eacă o vorbă.

REVECA

De unde ştii?... Şterge-te la nas... Uf! şi ai şi sabie... Multe urzici ai tăeat...

ȚUGULEA

Sunt moldovean... Țugulea al lui Moghilă... Să nu râzi de mine... Măria sa Doamna m'a pus să 'nvăț slujbă domnească... Pân'la sabie...

REVECA

Sât!... Vine...

SCENA IV

ŞTEFAN vine dela dreapta din ogradă. Mustățile şi părul aproape albe. C'o mână ține pe Doamna MARIA, cu alta o sabie dreaptă cu mânerul cruce. La câți-va paşi câți-va curteni şi aprozi în haine împodobite.

ŞTEFAN

Ce e tăcerea aceasta, fetelor? Par'că sunteți pui de găină când trece uleul... Par'că

sunteţi un stol de vrăbii încremenite în stuhăraia din eazuri când aude chiotul... Par'că sunteţi nişte flori de luncă când n'adie vântul... Smerite? Mie nu'mi plac oamenii smeriţi... Veniţi să vă blagoslovesc. (Fetele se apropie sfioase) Imprejurul meu... aşa... aşa... ca erburile crude de pe bătrânul turn al Sucevei... Da... da... sărută mai bine, nu te sfii Ilinco... mai bine fata pârcălabului Dajbog... Da... da... pe rând... Ileană, erai mică când perì Hrincu... Şi tu, Oleană, ai să vezi pe tat'tău Duma. (Toate sărută mâna Domnului. Ţugulea nu se mişcă, încremenit.) Dar tu? Tu eşti stană de peatră? Ai sabie? A? Bine. Din moşoroi, Moghilă. (Vede pe Oana înlemnită cu făşiile în mâini.) Dar tu? Băbătie! Ce speli? Ştii tu pentru cine nălbeşti?

OANA

Da...

ŞTEFAN

Pentru cine?

OANA

Pentru prea slăvitul nostru stăpân...

ŞTEFAN

Pentru prea slăvitul nostru stăpân... Pentru osul lui. De câteori îmi înfăş pulpa dreaptă zic Doamnei: „Oana, piciorul meu. Piciorul meu, vrednic ca Oana". (Scapă sabia întradins) Oană... (Oana ridică sabia i-o dă şi dă să'i sărute mâna dar n'o ajunge). Să mă cobor la tine or să te 'nalţi la mine? Priveşte drept în dreptul ochilor mei. A! tu plângi, Oană? Şi de ce? Aide... vino în coace... bătrâna mea prietenă. Pe creştetul tău să cază sărutatul Voevodului ca ploaea peste holdele verzi. (O sărută în creştet). Destul aţi lucrat. (Face semn să se ducă. Fetele se duc binişor şi în ordine). Apune soarele pe după trâmbele fumurii. Să lucrăm şi noi. (Se uită lung după ele, mai ales după Oana).

DOAMNA MARIA

Seamănă cu măria ta... Ca două picături de apă...

ŞTEFAN

Una care pică acum şi alta care a picat odinioară... Abur... risipit... Pe una o văz... pe cealaltă...

SCENA V

ŞTEFAN şi MARIA

DOAMNA MARIA

Stăpânul meu, toamna a sosit, soarele apune trist şi în urma lui o baltă de sânge. Vremea o să se strice... Ploui subţiri cari pătrund... frig... viscol... Rămâi, sfântul meu stăpân...

ŞTEFAN, trăgându-se pe un jeţ.

Te rogi ca un copil... întâiaşi dată...

DOAMNA MARIA

Intâiaşi dată.. (Ii iea mâinele amândouă) Ah! Moldovo, căci nu ţi-e milă...

ŞTEFAN

Milă?

DOAMNA MARIA

De mine...

ŞTEFAN

De tine şi de Moldova. De una fără alta, nu... nu'mi stă 'n putinţă. Domnul care dăsparte ce e al lui de ce e al ţării...

DOAMNA MARIA

Dar nu vezi măria ta...

ŞTEFAN

Că sunt bătrân...

DOAMNA MARIA

Nu...

ŞTEFAN

Că sunt bolnav...

DOAMNA MARIA

Nu... nu... adică...

ŞTEFAN

Adică, da...

DOAMNA MARIA

Abia te văzui mai bine...

ŞTEFAN

Maria, Mario, ce bolnav? Ce picior? Uită-te la mine... Aşa priveşte un om bolnav? Şi nu merg bine? (Face căţi-va paşi apăsând ceva mai adânc pe piciorul drept.) Eri, nu'mi zâmbişi când încălecai pe Voitiş?

DOAMNA MARIA

Da ... Păreai un archangel!

ŞTEFAN

Ei ...

DOAMNA MARIA

Rămâi, stăpâne! Ingrijeşti de Moldova, îngrijind de sănătatea ta ...

ŞTEFAN

Pocuţia ...

DOAMNA MARIA

Iarnă ... viscole ...

ŞTEFAN

Ah! Pocuţia!

DOAMNA MARIA

Să înceapă primăvara ...

ŞTEFAN

Iarnă e aici (Arată părul) şi niciodată primăvara nu va mai sosì. Iarna călăreţi Mol-

doveni străbat codrii, s'amestecă cu viforul şi cad asupra cetăţilor şi turnurile lor să nărue. Viforul are ochi! Şi pe când ai noştri deschid părtii prin nămeţi, Leşii să cocoloşesc la Halici, la Lew, care pe unde apucă.

DOAMNA MARIA

Măria ta!

ŞTEFAN

A... Doamnele nu sunt femei... Femei sunt destule...

DOAMNA MARIA

Nu, măria ta... (Surâde).

ŞTEFAN

Aşa da, Mario! Râsul tău... Erai de paispre-zece ani când mi-ai râs întâi... Ah! Munteanco! nu'mi strică socotelile... Mai târziu oi fi or n'oi mai fi...

DOAMNA MARIA

O! ce zici...

ŞTEFAN

De două-zeci de ani turcii stăpânesc Chilia

şi Cetatea Albă, că leşii n'au ţinut învoeala. Atins la miază-zi poporul ăsta trebue să se ridice la miază-noapte. Sunt vr'o şase ani... Ioan Albert... iagelonul... craiul Polonii... ca un hoţoman năvăleşte în Moldova. Il izbesc la Cosmin, în Dumbrava Roşie, şi'l duc învins, bolnav, umilit, până aproape de Lew. Doborâi trufia Iagelonului. A îngenuchiat la Colomeia Ştefan în faţa Poloniei, îngenunchiă Polonia în faţa lui Ştefan!... Pui stăpânire pe Pocuţia. Primesc judecata craiului Ungariei, a lui Vladislav, a frăţâne-său. Să aleagă el hotarele şi să ne facă lege. Şi la ziua pusă împuterniciţii lui nu vin. Şi tocmai acum îmi dă de veste Ion Grumază, pârcălabul din Cernăuţi, că leşii se arată pe supt poalele Haliciului. Apoi, nu Mario, nu se poate, trebue să stăpânim Pocuţia, că această bucată de pământ e mai mult moldovenească ca leşească, ş'o ţinem zălog pe bani buni din punga strămoşilor, ş'o avem cu armele noastre, şi Ştefan n'a murit încă...

UN CURTEAN

Măria ta, pârcălabii.

ŞTEFAN, face semn să vie.

Mario... lasă... lasă...(Doamna Maria ese pe uşa din stânga).

SCENA VI

ŞTEFAN, hatmanul ARBORE, pârcălabul NEGRILĂ, pârcălabul DRAGOŞ, pârcălabul ALEXA, pârcălabul COSTEA, pârcălabul SANDRU, fostul pârcălab bătrânul HRĂMAN, vornicul JURJ.
Toţi intră pe poarta din dreapta

ŞTEFAN

Bine aţi venit, boeri d-voastră.

TOŢI

Să trăeşti, măria ta!

ŞTEFAN

Cu toţii. (Dă mâna pârcălabilor şi ei i-o sărută) A! şi moş Hrăman! Gata! Venişi! E nuntă! Pe frunte semn... la ceafă semn... umărul drept mai jos... mâna stângă ca un arc... deştele sdrobite... abia te mai ţii... Ce mai vrei bătrâne? N'ai văzut dăstule?

HRĂMAN

Nu mi-e dat să vreau sau să nu vreau. Voinţa măriei tale, voinţa ţării. De vrea pace,

pace, de vrea războiu, războiu. De n'aş fi venit n'aş fi vrut ce vrea Măria ta... Ş'apoi asta nu pot...

ŞTEFAN

E, cum stau hotarele, pârcălabi, că după cum închideţi ochii aşa doarme şi ţara.

PÂRCĂLABUL NEGRILĂ

Eu lăsai pe...

ŞTEFAN

Toader.

PÂRCĂLABUL NEGRILĂ

Da, la Hotin. Bine. Litvani şi ruşi sunt cu minte de când i-ai cuminţit măria ta.

PÂRCĂLABUL ALEXA

Din turnul dela Orhei nici-un semn de ropot. Senin cât bate ochiul. Ai liniştit pustietăţile d'alungul Nistrului. Ş'apoi am lăsat pe...

ŞTEFAN

Pe pârcălabul Ivanco.

PARCALABUL ALEXA

De trei ori a cetit cartea măriei tale, tot i se părea că'l chiemi pe el.

PÂRCALABUL COSTEA

In Soroça ne'ntărim mereu şi bună pace.

PÂRCALABUL ŞANDRU

Romăşcanii ce ară şi seamănă toamna, seceră şi treeră vara. Se'nbogăţesc dar nu se dau lenii. Din Crăciuna veşti bune. Nimic d'alungul Milcovului. Aşa îmi scrie starostea Buhor.

VORNICUL JURJ

In ţara de jos, tihnă. Negoţul se petrece fără cârcotă. In Chilia şi Cetatea Albă—că de prin partea locului viu—numai doui subaşi cu roatele de turci, cât să păzească cetăţile.

PÂRCALABUL DRAGOŞ

Ungurii mai mult ar ascultà de cuvântul măriei tale ca de cuvântul craiului lor. Şi pârcălabii din Cicei şi Cetatea de Baltă ca la ei acasă în mijlocul ungurimii.

ŞTEFAN

Da, pace de jur-împrejurul ţării ca şi înlăuntrul ei. Da... (Trage sabia pe jumătate) să mişcă şi stă cumpănă la odihna ţărei... Dar i-a venit iar rândul... Gata, Luca?

HATMANUL ARBORE

Gata!

UN CURTEAN

Măria sa Bogdan.

SCENA VII

CEI DE SUS. BOGDAN, bătrânul logofăt TAUT, bătrânul postelnic ŞTEFUL, pârcălabul GRUMAZĂ, clucerul HRINCOVICI, vameşul CHIRACOLA, postelnicul TOADER, paharnicul ULEA, stolnicul DRĂGAN, jitnicerul STAVĂR, clucerul MOGHILA, PETRU RAREŞ, mai mulţi căpitani, hînsari, etc.

TOŢI

Să trăeşti, măria ta.

ŞTEFAN

Cu toţii, boeri d-voastră. (Să repede spre Bogdan, schioapătă şi să opreşte). Ah! am să te îndrept eu! (Imbrăţişează pe Bogdan). Măria sa

Vodă Bogdan! De pe drumuri . . . Insemnat în bătălii înainte d'a domnì singur . . . Fireşte că singur . . . Aşa se cuvine unui fecior de domn moldovean... Eşti mai răsărit ca mine...

BOGDAN

Cin' să te-ajungă pe Măria Ta!

ŞTEFAN

Tu! . . . Şi să mă'ntreci . . . Tu, sfios ca o fecioară, nu eşti sfios când dai drumul calului şi sabia vâjie şi luminează ca fulgerul . . . Da, da . . . Ce e Grumază pe la Cernăuţi şi dincolo?

PÂRCĂLABUL GRUMAZĂ

Bine-ar fi . . . Ce zici clucere Hrincovici?

ŞTEFAN

Ei . . .

CLUCERUL HRINCOVICI

Pocuţia aşà ş'aşa . . .

ŞTEFAN

Pocuţia numai aşa să fie!

CLUCERUL HRINCOVICI

Că leşii se trag la judecată la căpitănia Haliciului, rusnecii şi moldovenii se supun legilor ţării noastre.

ŞTEFAN

Dar vămile?

VAMEŞUL CHIRACOLA

Unii plătesc, alţii zic c'au plătit Cardinalului...

CLUCERUL MOGHILA

Alea's vămile văzduhului...

ŞTEFAN

Cardinal, iagelon, bolnav, trufaş, leah... Ce nu e din câte n'ar trebuì să fie? Şi nimic din câte ar trebuì să fie... Şi tu, Tăut? Şi tu, Ştefule? O! prietenii mei, cu bărbile până în pământ, nămeţi ne'nvinşi de oameni, albiţi de griji şi de vremuri...

LOGOFATUL TAUT

Cu tinereţea, măria ta...

POSTELNICUL ŞTEFUL

Aşa, bat-o pustia...

PARCALABUL HRAMAN

Vărul Tăut zise o vorbă... Că dela Dumnezeu este...

ŞTEFAN

Postelnice Toader, ce ştiri de pe unde-ai umblat? Ai adus?... Ai vorbit cu Dogele? Te-a blagoslovit sfântul dela Roma?

POSTELNICUL TOADER

Adus, măria ta. Om iscusit şi cu ştiinţă. Venezia ca şi cum ai visà. Noul Doge să logodea cu marea.

CLUCERUL MOGHILĂ

Frumoasă mireasă!

ŞTEFAN

Arunca inelul în valuri...

CLUCERUL MOGHILĂ

Bună de strâns în braţe!

POSTELNICUL TOADER

Şi numele tău cinstit şi lăudat...

ŞTEFAN

Ştiu... Dar bani...?

POSTELNICUL TOADER

De...

CLUCERUL MOGHILA

Ce e cu banii ceia?... Cam de mult îi aşteptăm....

ŞTEFAN

Negustori, Moghilă... Nu mi-au dat ci nici la Baia, nici la Podu' înalt, nici la Războeni, dovedind lumii că nu sunt omul lui Matiaş. Acum la... (Se priveşte) Negustorii au dreptate!.. Ei, la Roma?

POSTELNICUL TOADER

La Roma...

ŞTEFAN

Blagosloveniile urmaşului lui Sân-Petru. mie, sabia lui Christos... Doamne eartămă... Şi cum îl chiamă pe doftor?

POSTELNICUL TOADER

Jeronimo da Cesena.

CLUCERUL MOGHILA

După nume trebuie să aibă o barbă cât toate zilele...

POSTELNICUL TOADER

Ras şi cu plete lungi.

ŞTEFAN

Acum la ale noastre. Boeri, ştiţi că Alexandru al Poloniei iar a cerut zi, zi peste zi, lege peste lege, că n'ar fi fost faţă. Ear să ne judece frăţâne-său Vladislav. La 2 Noembrie. Degeaba s'a pus. Iacob de Buczacz, omul Cardinalului, n'are să vie, ca şi omul lui Ion Albert. Noi s'aşteptăm în Cernăuţi cu 5000 de oaste aleasă. Toţi călări. Soseşte, bine, — nu? o plimbare'n toată Pocuţia ş'o raită până la Haliciu, şi poate şi mai sus. Ş'apoi se va şti, cine e pârcălab acolo şi cine nu e, cui se cuvine adunarea vămilor şi cui nu.

TOŢI, afară de paharnicul Ulea, de stolnicul Drăgan şi de jitnicerul Stavăr.

Da, măria ta.

ŞTEFAN

Nu, măria ta..? (Apucă pe paharnicul Ulea de guler)

PAHARNICUL ULEA

Am socotit...

ŞTEFAN

Ce-ai socotit?

PAHARNICUL ULEA

Că... cu sănătatea măriei voastre...

ŞTEFAN

Ce?... Boeri, cine e mai bolnav din noi amândoi?

CLUCERUL MOGHILA

Acì (arată piciorul) o leacă măria ta... Acì (arată la cap) să se 'ngrijească vărul Ulea...

ŞTEFAN

Ei, nu uiţi că am tăeat pe din două moşiile Gădinţii, Storpul şi Madravilele, după dreptate, jumătate ţie şi jumătate răzăşilor. Şi te-am făcut paharnic, şi ţi-am dat viaţa mea pe mâna ta. Tus-trei ţineaţi ochi în pă-

mânt, ştiind că, mie, nu'mi plac oamenii cari se uită în jos. Frunţile sus... Aşà, că sus e luna, stelele, soarele şi cerul... de sus ne vine harul... de sus, cearta... şi sus e mântuirea şi ertarea păcatelor noastre... (S'aud cântări nedăsluşite din depărtări. A început să se coboare întunecimea) Ai aprins focurile, Arbore?

HATMANUL ARBORE

De trei nopţi ard.

ŞTEFAN

Ia?... Rareş, repezi... (Rareş se duce'n fuga. Se urcă pe zid).

RAREŞ, de pe zid.

Abia să văd... Vin... Din Scheia... din Lisaura... din Ciritei.... de pretutindeni..

ŞTEFAN

Oh! săracii... Săracii mei ş'ai voştri... Săraci şi voi şi eu... Ce bogată e Moldova! (Ştefan şi boerii să reped la zidul care înconjoară ograda, afară de pahar. Ulea, stolnicul Drăgan şi jitnicerul Stavăr).

PAHARNICUL ULEA, încet.

Aţi văzut?

STOLNICUL DRAGAN

Văzut.

PAHARNICUL ULEA

Nu mai e Ştefan!

JITNICERUL STAVAR

Dar cine e?

PAHARNICUL ULEA

Umbra marelui Ştefan. (Tus-trei se duc şi s'amestecă cu ceilalţi).

PÂRCALABUL GRUMAZĂ, de pe zid.

Ca nişte nori albi ce să târâe pe pământ . . .

ŞTEFAN

Da . . .

HATMANUL ARBORE

Ca nişte turme de berbeci . . .

ŞTEFAN

Da . . . da . . .

HRAMAN

Par'c'auz cevà . . . dar nu'i văz . . .

ŞTEFUL

Par'că văz ceva... dar nu'i auz...

LOGOFATUL TAUT

Nu'i aud şi nu'i văz... dar îi simţ...

ŞTEFAN

I-auz şi'i văz, îi văz şi'i auz... O! cum se varsă apele în Siret, aşa vin şuvoaele în Suceava la chiemarea Voevodului lor!... Auziţi?... „Supt poale de codru verde..."

HRAMAN

Incep să'i şi văz...

ŞTEFUL

Incep să-i şi auz...

ŞTEFAN, trage sabia şi face semn în depărtare.

O! mai sunteţi?.. Să nu mai sece isvorul vostru!...

ACTUL II

Acelaşi tablou ca în actul întâiu, cu deosebire că e vară şi arborii încărcaţi cu fructe, unele coapte, altele pârguite, altele verzi. S'aud păsările cântând.

SCENA I

DOAMNA MARIA, IRINA, REVECA, ILEANA BĂLAŞA, HERA, OLEANA, OANA, ŢUGULEA MOGHILA, DOCHIA.

DOAMNA MARIA

O, fetele mele iubite, mai lăsaţi lucrul... De-o lună Ştefan nu dă semn de viaţă... Ce-a putut să i se întâmple?... Dar ce n'a putut?... Bolnav... Abia să sculă din pat, şi pornì cu earna'n cap... Doamne!

IRINA

Frumoasa mea Doamnă...

DOAMNA MARIA

Până acum o lună primeam veşti peste veşti... Bine... sănătos... sdravăn... aşează ţara... întocmeşte Pocuţia... va sosì... biruitor ca totdeauna... Imi creştea inima... Şi de (Innumără pe deşte)... da... de treizeci de zile, nimic...

IRINA

Frumoasa mea Doamnă...

DOAMNA MARIA

S'a dus frumuseţea. Uită-te la părul meu. S'a lăţit suviţa albă cu două deşte de când nici-o veste... Auziţi cum cântă de te slăvesc... Sunt aceleaşi... Cântaţi păsări ale cerului, nepăsătoare la durerile noastre. A căzut omătul, a suflat vântul de primăvară, au încolţit mugurii, a dat frunza, au spuzit florile, a legat iarăşi rodul... Şi toate numai pentru voi. Partea noastră? Răbdări şi lacrămi. De ce omul n'a fi putând a fire ca ştejarul? Iarna să-l scuture, vara să'i pue la loc mândreţea şi bărbăţia!

REVECA

Ce nu se schimbă, stăpâna mea a bună! Frunzele cresc şi nu sunt aceleaşi. Stejarul are şi el o margine. Grâul e tot grâu, dar nu mai e acelaşi. Doar glasurile rămân la păsări; ele se duc, altele vin... Şi noi trăim cu părerea că numai omul îmbătrâneşte, să scutură şi cade.

DOAMNA MARIA

Da, Reveca; gânduri, nimicuri. Să-l văz pe viteazul meu ... să-i fac patul ... să-l culc... „Adormi Măria ta, n'a fost nimic... O gâză bate în geamuri..." Ce somn uşor în grijile grele... Î, muere rea! Uitasem pe Bogdan, odorul meu. Pe urmele tată-său calcă. Păcat că şi-a perdut ochiul. Eu am doi. La ce-mi slujeşte? Şi cu unul v'aş vedeà pe lângă mine. Am două picioare zdravene. Să împart: un ochiu lui Bogdan, un picior lui Ştefan... Aş întineri...

HERA

Şi eu... când m'ar lăsà Doamna... ce-aş mai sărutà?

DOAMNA MARIA

Tu?

OLEANA

Şi eu, când vrea doamna, cu cine aş mai umbla?

DOAMNA MARIA

Tu... O! muşatină! Aş lua dela mine şi-aş da la ai tăi...

ILEANA

Ţie domnul pe domnii noştri, doamnă!

DOAMNA MARIA

Numele tatălui... ş'al fiului... ş'al sfântului duh... amin... Ţugulea!

ŢUGULEA

Poruncă, doamnă.

DOAMNA MARIA

Ce?

ŢUGULEA

Da... Măria ta...

DOAMNA MARIA, făcându-se supărată.

Sabia... cu care te-am încins eu...

ŢUGULEA

Da, Măria ta!

DOAMNA MARIA, pare necăjită.

Şi de ce n'o mai porţi?

ŢUGULEA

Ele ştiu... Să spue Bălaşa...

BĂLAŞA

Şotii, Măria ta... Zice c'aş fi zis eu, că de ce nici la 14 ani, aproape împliniţi, nu s'a dus la războiu cu tat'său moşoroi, asta, Moghilă...

ŢUGULEA

Ai zis, aţi zis, ai râs, aţi râs, şi ştiaţi bine c'am dat în genuchi la măria sa Bogdan şi la tătuca... Şi ei au râs, dar nu ca d-voastră... cu moşoroi... cu vătrar... cu potcă... şi câte şi mai câte... C'am zis : săracum de mine, n'o mai port... Şi n'o mai port!

DOAMNA MARIA, ascunzându-şi surâsul

Altădată să mi le spui mie.

ŢUGULEA

Iacă le spui . . .

DOAMNA MARIA

Mă băctane, pune sabia, că va sosì şi ceasul tău. Şi s'o porţi . . .

REVECA

Până când ţara va aveà nevoe de ea . . .

ŢUGULEA

Uf!

DOAMNA MARIA, către Reveca.

Inimos şi mucalit ca tat'său . . . Ţugulea, să dai ajutor Dochiei. Mamă Dochio . . .

DOCHIA

La porunci.

DOAMNA MARIA

A fiert grâul cu lapte?

DOCHIA

Iacă'l aduc. Acuşi. (Dochia şi Ţugulea es).

SCENA II

DOAMNA MARIA

Oană, Oană, ce roboteşti?

OANA

Spăl, măria ta.

DOAMNA MARIA

Ce speli, Oană?

OANA

Pentru împăratul nost... Să fie gata pân'o veni...

DOAMNA MARIA

N'ai isprăvit?

OANA

Isprăvit... Le-am luat a doua-oară...

DOAMNA MARIA

Cum îţi zice el, Oană?

OANA

Băbătie, măria ta.

DOAMNA MARIA

De ce, Oană?

OANA

Fiind-că aşa 'i place, măria ta.

DOAMNA MARIA

Dar ţie, cum îţi place, Oană?

OANA

Cum îi place şi lui, măria ta.

DOAMNA MARIA

Şi cum te mai alintă, Oană?

OANA

Dă, măria ta . . .

DOAMNA MARIA

Dă . . . cum, Oană?

OANA

Cum, măria ta?

DOAMNA MARIA

A! nu vrei să spui Doamnei?

OANA

Cum să nu, măria ta.—Până acum doi ani mă suià pe genuchiul drept... ba nu, p'ăl stâng, şi mă juca şi zicea: „Oană, Oană, bărlăoană, Onoi, bârloi, Oi, moi..." De doi ani îmi zice: „băbătie, cum o mai duci cu bătrâneţile?" — Bine zic — „Ai zis bine? Nu, rău, că sunt rele bată-le focul". Aşa, măria ta.

DOAMNA MARIA, luând la o parte pe Irina

Ce vrei Irino... Om de război... Trei luni acasă şi nouă pretutindeni, numai acasă, nu.

IRINA

Sufletul măriei tale ca chipul măriei tale... Maica Domnului, adusă de la Roma de postelnicul Purcevici.

DOAMNA MARIA

Soţie de Domn şi mumă de Domn, da Maica Domnului nu, Irino.

IRINA

Buuuno!

SCENA III

CELE DE SUS. DOCHIA intră aducând, p'o tavă de porţelan albă cu margini albastre, grâul fiert. ŢUGULEA MOGHILĂ încins cu sabia

IRINA

Cine să guste întâiu, măria ta?

DOAMNA MARIA

Ilinca.

ILINCA

Buun, măria ta.

DOCHIA

Grâul, spălat în zece ape, uscat, frecat, desghiocat, puţintică miere şi scorţişoară. Talgerile, boer Ţugulea.

ŢUGULEA

Eacătăle. Cel cu aur al Măriei Sale.

DOAMNA, luând din grâu scapă talgerul şi-l sparge.

Ah! semn rău!... Mă gândii la Ştefan, la piciorul lui, la bătrâneţea lui... Ia!... Ascultaţi...

SCENA IV

CELE DE SUS. Clucerul MOGHILĂ vine într'un suflet.

DOAMNA MARIA

Ah! Moghilă! Ce e? Bine?

CLUCERUL MOGHILĂ

Sărutăm dreapta, bine. Vine. Ce păcatele suflu aşa...

DOAMNA MARIA

Spune, de grab...

CLUCERUL MOGHILĂ

Spui îndată, acuşica... Cât ai bea o oca de vin şi e aici. M'a trimis înainte să vă spui. Calul mi-a şchiopat, c'aşi fi fost de mult...

DOAMNA MARIA

Mai iute, Moghilă, mai iute!

CLUCERUL MOGHILĂ

Nu e nici biruit, nici rănit...

DOAMNA MARIA

Cum e?

CLUCERUL MOGHILĂ

Biruitor şi cu rana vechiă cevà mai înrăită ca 'n trecut...

DOAMNA MARIA

A!

CLUCERUL MOGHILĂ

Şi ceva mai potolită ca acum şapte zile. Bogdan, slava Domnului... Mă... Ţugulea taichii... Acum pe şart, măria ta.

DOAMNA MARIA

Da, da, Moghilă.

CLUCERUL MOGHILĂ

Mătură tot înaintea lui. Şi toţi îi jurară credinţă, şi moldoveni, şi rusneci, şi leşi. Să fi văzut, Doamnă, p'ai craiului Lixandru... „in eternitate fidelitas, nos et descendentes nobis“... Să mue gerul. Să topiră zăpezile. Să umflară apele. El, porunci să stăm pe loc... Să retraseră apele... Să mergem înainte, până supt Halici. Acolo se deschide o vale lărguţă. Intâiu sta Luca Arbore, peste o mie de călăreţi. Mai departe, El, cu altă

mie. Şi în fund Bogdan, cu trei mii, pitulat într'un zăvoi care închide valea despre răsărit... Caii noştrii odihniţi şi iuţi... Ne pomenirăm cu patru inşi c'un ştergar alb în vârful suliţii. Luca Arbore le deschise drum până la El. Aci descălicară. Scoaseră căciulile incondurate, îi sărutară mânele şi'i dădură o carte ca din partea I. P. S. Cardinalului... Şi văzurăm pe Domn ca pământul, că pământul nu l'ar fi încăput... Atât le zise: „Incălecaţi şi haiti“... Veniseră potolit şi să duceau într'o prăfărae... Să tot fi trecut ca de când am început, şi se porniră lungi şiruri de călăreţi. Leşii!... Când să se ciocnească cu Luca Arbore, moldovenii să desfac în două şi apucară unii într'o parte şi alţii într'alta. Duşmanii să reped. El... face faţa dos şi dosul faţă, şi-o iea la fugă stăpânită, ceva mai iute ca leşii... In apropierea zăvoiului se desfac în două, unii într'o parte şi alţii într'alta... Până să se oprească leşii, înfierbântaţi ca de biruinţă, s'aruncară valurile lui Bogdan chiuind şi'i izbiră. Luca Arbore îi iea pe la spate, iar din coaste îi fulgeră ai Domnului...

DOAMNA MARIA

Ei, ş'apoi?

CLUCERUL MOGHILA

Prinşi de toate părţile asvârliră armele jos. Şi curse sânge până la ţurloaele cailor... Straşnic răcneà leul Moldovei, că auià valea şi codri... Şi vitejii crezură că urlă a războiu... Şi el, păsă-mi-te, îi ţineà de rău... Aşà să stinşe ca la jumătate de Leşi, până prinseră de veste care era porunca Domnului... Omul în frământarea luptei nu mai e om. Il loveşti, nu 'l doare. Cade şi alţii îl calcă, nu simte. Tot să pierde ca în genunea Morţii!... Numai după ce încetează bătălia... Oh! Doamnă!... să ridică de pe câmp, atâta jale, că nu poţi... Şi curg lacrămile, şi plângi fără să ştii pe cine... Dădù poruncă să alegem şi să îngropăm pe morţii noştri. Puţini picară, dar mari suflete. Ca la două sute... Aci închiseră ochii postelnicul Şteful şi pârcălabul Hrăman. Că le zise Milostivul: „Staţi moşilor, că nu e de voi!" Ei, aşi!.. Apoi intrarăm în Halici cu vr'o trei mii de prinşi. Aci le dădu drumul şi le zise: „Spuneţi Cardinalului, să aibă

pe suflet sufletele morților din valea Haliciului". Și înapoindu-le cartea le zise: „asta s'o scrie popilor, ear nu Domnilor, și nu Domnului!"

DOAMNA MARIA

Ei, ș'apoi...

CLUCERUL MOGHILA

Apoi, porunci halicenilor să-i care peatră. Și cioplirăm cu toții, vr'o două săptămâni, bourii Moldovei. Și eu cioplii, măria ta, că Domnul văzându-mă nu'și putù ține râsul, și zise: „Meștere Moghilă, capul bourului tău ca coada lui Voitiș al meu... Mai grea dalta ca sabia, Moghilă".

DOAMNA MARIA

Apoi?

CLUCERUL MOGHILA

Apoi, făcurăm moșoroae și petruirăm Pocuția cu bourii noștri, adânci d'un stânjen, ducând dâră oablă din apa Nistrului până 'n muntele ăl mare ce stă ca șira spinării la apusul Moldovei. In sus al lor, în jos, de

supt pădurea de fagi a Haliciului, al nostru. Şi . . .

DOAMNA MARIA

Şi . . .

CLUCERUL MOGHILA

Şi, după ce aşeză ţara, lăsă pârcălab pe Hrincovici şi vameş pe Chiracola. Şi ne înşiruirăm călări, şi plecarăm înapoi cu Voevozii noştri înainte. Şi începurăm să cântăm: „Doină, doină, nu te duce dela mine, doină, nu fugi de bine, doină“. Într'o zi — Duminica Rusaliilor — stà soarele să scapete — ajunserăm p'o cărărue de peatră. O ploiţă caldă stropise făşiea de drum. Voitiş, într'un ceas rău, alunecă de picioarele de dindărăt. Domnul îi puse pintenii. Calul sărì şi căzù, apucându'i piciorul supt el . . .

DOAMNA MARIA, cu spaimă.

Cel cu rana?

CLUCERUL MOGHILA

Da . . .

DOAMNA MARIA

Oh!

CLUCERUL MOGHILA

In stânga prăpastie, în dreapta piept de munte. Voitiş tremură... Când l'am scos, sângele pătrunsese prin legături... L'am dus pe mâini... El, atât a zis: „Unde e aţa mai subţire acolo se rupe“.... Doftorul Cesena acì... Până a doua zi piciorul se făcù butuc... Boli, aiuri — erte-mă Dumnezeu — se făcù mai bine, şi de şapte zile pe drum.

DOAMNA MARIA

Ah!

CLUCERUL MOGHILA, auzind buciumele

Dar, iată-l... Răsare soarele, şi încălzeşte şi pe boeri şi pe oase goale, fără deosebire, că nimeni nu s'a plâns de judecăţile lui în vreme de pace, ori că 'n războae n'a sărit unde a fost mai greu, însufleţind pe cei cu inima scăzută... Doamnă, să plece fetele... (Doamna face semn fetelor să se ducă).

OANA, furişându-se.

Să nu-l văz? Mai bine oarbă decât să nu-l văz! (Se dă după colacul de piatră al puţului)

SCENA V

ŞTEFAN, alb ca zăpada, vine rezemat la braţul doftorului CESANA, BOGDAN, logofătul TAUT, vornicul JURJ, hatmanul ARBORE, postelnicul TOADER, pârcălabii COSTEA, DRAGOŞ, ALEXA, ŞANDRU, paharnicul ULEA, stolnicul DRAGAN, jitnicerul STAVĂR, şi mai mulţi curteni, căpitani de oaste, copii de casă, hotnogi, hinsari, etc.

ŞTEFAN, intră prin poarta din dreapta cu tot alaiul

Staţi, copii! Opriţi unde am văzut pe Doamna!

DOAMNA MARIA

Măria ta . . . ! (I s'aruncă 'n braţe).

ŞTEFAN

Ea, ca cea d'intâi rândunică, îmi vesteşte primăvara . . . Cătaţi supt piciorul drept, şi d'eţi găsì cărbune, să-l beau în paharul meu de sărbătoare că e bun de friguri; d'eţi găsì plumb să-l topim, să-l turnăm într'o cană cu apă neîncepută, şi, din ce se va închiegà, voi

vedeà ce va venì mai apoi . . . (Şade pe o laiţă de piatră).

DOAMNA MARIA

Ţi-e cald, măria ta? . . . Ai căldură . . . nădușeşti . . .

ŞTEFAN

Vrei să'mi fie frig? Cesena, cum e mai bine: cald ori frig?

IERONIMO DA CESENA

Mai bine cald ca frig, ma preferisco recorito senza sentir il freddo.

PETRU RAREŞ

Cărbune, măria ta.

ŞTEFAN

A, e negru, dar mai negre sunt sprincenele Doamnei . . . Cine-ar avea inima aşà de mică şi aşà de neagră ca să ţie pică Domnului lui . . . ? Mario! Fii mândră de Bogdan al nostru . . . Io Ştefan Voevod m'am pus la porunca lui, ca şi portarul Sucevei, ş'a biruit tocmai cum aş fi biruit şi eu . . . Nu e

așà boeri? Nu e așà paharnice Ulea?... Nu e așà...?

DOAMNA MARIA

Îl uitasem pe el, măria ta... Bogdane! (Bogdan dă'n genuchi lângă doamna)

ȘTEFAN

Să 'mi deà vin de Cotnar... Vreau să beau în sănătatea Doamnei ș'a fiului ei...

CESENA

Vin, pentru ce vin? Non, serenissime.

ȘTEFAN

Rareș..! (Rareș se duce repede pe ușa de pe terasă). Doftore te-am ascultat până azi... Mi-e sete... Nu vezi pe cine am la genuchii mei? Pe muma care a purtat în pântecele ei pe Domnul de mâne al Moldovei... Voitiș..? E bine..? El nu are abur cì suflet... Să'l plimbe în fite-ce zi până m'oi întremà... (Rareș vine cu trei pahare, două de argint și unul de alabastru, frumos lucrat, ca un potir. Ștefan fărâmă între dește cărbunele și'l pune în paharul de alabastru. Doamna și Bogdan ieau paharele de argint. Ștefan ridică pe al său). In sănătatea... Ah!... (Lasă paharul în jos).

DOAMNA MARIA

Ce te doare, păcatele mele?

ŞTEFAN

Nimic pe Domnul Moldovei... Ce e durerea?... Şi toate pe Ştefan Muşatin, fiul lui Bogdan şi nepotul lui Alexandru cel Bun... Dă de duşcă, Bogdane... (Ştefan soarbe paharul) Cald...

CESENA

Să ne odihnim, serenissime.

ŞTEFAN

Să te odihneşti, doftore... In Italia să odihnesc mult principii... îî!... Ce-o fi durerea?

CESENA

Odihnă, serenissime.

ŞTEFAN

Mă voi odihni, dar nu acum.

DOAMNA MARIA

Te rog... să mergem...

ŞTEFAN

Mă rogi? . . . Neadormitul Ştefan a ajuns lăuza Moldovei . . . Moghilă, să'mi aduci pricinile ce-a judecat Bogdan şi-a rămas fără pecetea domnească... O!... (Ştefan ese la braţul doftorului Cesena şi la al Mariei pe uşa de pe terasă, urmat de toţi).

SCENA VI

Paharnicul ULEA, stolnicul DRAGAN şi jitnicerul STAVĂR. OANA priveşte în toate părţile vrea să se ducă şi se teme să n'o vază.

PAHARNICUL ULEA

În curând scaunul Moldovei e văduv. Piciorul lui Ştefan obrinteşte. Încheeturile lui sunt prinse. Bietul Domn! Mare a fost . . . că de mărirea lui nu mai suflà nici un boer . . . Ei, ce ziceţi?

STOLNICUL DRAGAN

Ce să zicem? . . Bogdan? . . De viteaz n'are cum mai fi. Dar crez că după datină ar aveà drept Ştefăniţă, din Ţarigrad, fiul răposatului Alexandru feciorul cel mai mare al lui Ştefan . . .

JITNICERUL STAVAR

Ş'apoi Domn schilod cine a mai văzut? Chior? treacă meargă... dar orb? Că n'are un ochiu de loc. I l'a scos cu suliţa un călăreţ teuton la Cosmin... O! să'l fi văzut cu ochiul scurs pe obraz, ca un ou cu puiul prins spart de-o cloşcă nedibace, cum răgia znopind pe duşmani... ai fi zis că vedea mai bine cu un ochiu decât cu doi...

PAHARNICUL ULEA

Ţara are nevoe de tihnă. Cu Bogdan iar războae.

STOLNICUL DRAGAN

Ştefăniţă e nevrâstnic. Vom alcătui o epitropie...

JITNICERUL STAVAR

Din cei mai de seamă boeri... Pârcălabul Arbore, pârcălabul Grumază şi d-ta paharnice Ulea...

PAHARNICUL ULEA

Sîît! Nimic lui Arbore. Până n'o închide ochii şoimanul, să nu vorbim decât boerilor

cu meteahnă. Din sfatul domnesc... lui Gavril Lepădatu şi comisului Roată. Atât. Ochiul vulturului bătrân clipeşte încă... Vărsà văpăi, mă frigeà privirea lui... Sîîît!
(Tus-trei es pe poarta din dreapta).

SCENA VII

OANA singură, apoi PETRU RAREŞ

OANA

O! Doamne, Doamne! Să schimbe ei ursita? Cine să închiză ochii? Domnul cel sfânt? N'are sfârşit cel care are milă de toţi!
(Dă să ieasă pe după castel şi se întoarce la glasul lui Rareş).

PETRU RAREŞ, eşind din Castel.

Ce, fugi, Oană?

OANA

Nu, Rareş.

PETRU RAREŞ

De ce 'ţi sunt ochii roşii? Ai plâns?

OANA

Nu...

PETRU RAREŞ

Ba da... Ochii tăi sunt turburi...

OANA

Ce ochi să rămâe senini, când ai bunului Ştefan ard!

PETRU RAREŞ

El are nouă suflete, Oană. Ploile, zăpezile, sbuciumul şi drumul lung şi greu... O lecuţă de odihnă şi să întremează zmeul bătrân.

OANA

Da, Rareş, da...

PETRU RAREŞ

Şi se face bine...

OANA

Bine?... Bine să-i deà Dumnezeu... Bine...

PETRU RAREŞ

Şi ţie, Oană...

OANA

Şi d-tale, Rareş...

PETRU RAREŞ

Şi nouă, amândurora...

OANA

Şi, Rareş, şi...

PETRU RAREŞ

Dă-mi o mână, Oană...

OANA

De ce...?

PETRU RAREŞ

Aşà, că mi-e dragă...

OANA

O!...

PETRU RAREŞ

Ce râzi? Nu ţi-am mai spus?

OANA

Ba mi-ai spus... de câte ori... In urmă mai ales...

PETRU RAREŞ

Şi dreapta mi-e dragă, şi stânga mi-e dragă,

şi amândoi ochii cu lumini adânci, şi părul tău rătunjit pe spate şi învolt ca un fum auriu, şi gura ta cu buze ca măceşea, şi mijlocul tău ca trestia de baltă, şi mersul tău uşor ca de Presură, şi toată fiinţa ta...

OANA

O! Rareş... (Râde). Şi toată fiinţa mea... (râde).

PETRU RAREŞ

Toată fiinţa ta mi-e dragă, că te iubesc, Oană!

OANA

Cum, Rareş...? (Râde).

PETRU RAREŞ

Intr'una te-am visat, Oană... Şi te-am văzut într'una la război... Când porniam cercetaşii, când mă băteam, când mă culcam, când mă sculam, călare, pe jos, la şipote, în codru, neostieat în faţa ochilor mei...

OANA

Ca p'o soră, Rareş.

PETRU RAREŞ

Nu ca p'o soră...

OANA

Şi de când Rareş?

PETRU RAREŞ

De când împlinişi 14 ani... De pe la Paşte...

OANA

Mi-eşti drag Rareş, dar...

PETRU RAREŞ

Dar...

OANA

Nu ţii minte când mă ridicai în braţe să rup para cea mai coaptă, când te căţărai în vârful copacilor ca să-mi dai pui de stăncuţă...

PETRU RAREŞ

Da... şi te sărutam...

OANA

Da şi mă sărutai... Ş'acum... na... sărută... (Râde).

PETRU RAREŞ

Nu, Oană, nu aşa!

OANA

Dar cum Rareş, cum?... Ca p'o miluită fără părinţi?

PETRU RAREŞ

Nu...

OANA

Ca p'o pripăşită la curtea Doamnei Maria?

PETRU RAREŞ

Ah! nu...

OANA

Ca p'o pasăre pribeagă?... Şi nu uita, că tu eşti boer, Rareş.

PETRU RAREŞ

Ce boer?... Al Mariei ş'al lui Rareş, pescarul din Hârlău.

OANA

Eşti căpitan de oaste şi prieten al Domnului Bogdan...

PETRU RAREŞ

Sunt ce sunt, şi fără tine mai bine să nu fiu!

OANA

Doamne, Rareş... Dar tu mi-eşti ca un frate... Eu mireasă? N'ai nici cui să mă ceri.

PETRU RAREŞ

Stăpânului a toate, ca unui drept părinte.

OANA

A! nu, Rareş, nu!... Nu simţ nimic în mine... Mi-eşti drag ca un frate, dar nu te iubesc... Şi Domnul e bolnav...

PETRU RAREŞ

Domnul e bun, milostiv şi îndurător... (O sărută pe amândoi obrajii şi pleacă repede).

OANA

Ciudat!... Dar să nu uit pe paharnicul Ulea! (Iese prin stânga pe după castel).

SCENA VIII

ŞTEFAN, cu piciorul înfăşurat, ese schiopătând puţin la braţul DOAMNEI MARIA, IERONIMO DA CESENA

ŞTEFAN, se aşează pe laiţa de peatră de supt copacul din mijloc.

Aşa ... Aer, doftore, aer ... Cosi serenissime ... non, serenissime ... si, serenissime... pentru o zgaibă ... Par'c'aş fi copil ...

CESENA

Serenissime, nici-o mişcare ...

ŞTEFAN

Zeu ...

CESENA

Parole non più ...

ŞTEFAN

Non più ... Ca un mort ... uf! ... Când voi avea nevoie de d-ta, doftore, te chiem ... (Doftorul se duce în castel).

DOAMNA MARIA

Ascultă'l ...

ŞTEFAN

Eu? . . . S'ascult?

DOAMNA MARIA

Măria ta . . .

ŞTEFAN

N'am ascultat de tătari, de leşi, de unguri, de turci . . . şi s'ascult d'un venezian... a! ha!..

DOAMNA MARIA

De când ai început să vorbeşti a crescut căldura . . .

ŞTEFAN

Şi va veni ş'un doftor dela Nüremberg şi altul dela Mengli-Ghirai . . . Imi scrie că ştie şi toaca 'n cer . . . Un evreu . . .

DOAMNA MARIA

Mai puţin, măria ta . . .

ŞTEFAN

Puţin, puţin . . . Toţi doftorii la capul unui bolnav . . .

UN CURTEAN

Măria ta, foaea judecăţilor.

DOAMNA MARIA

Ah!

ŞTEFAN

Clucerul Moghilă? Să...

SCENA IX

ŞTEFAN, DOAMNA MARIA, CLUCERUL MOGHILĂ

CLUCERUL MOGHILĂ

Măria ta...

ŞTEFAN

Judecăţile deslegate.

CLUCERUL MOGHILĂ, citeşte.

Oancea cu văduva lui Isaia pentru o fâşie de moşie. Prigonitorul perde. Pan Mirăuţ nu dă depline socoteli ipitropisiţilor săi nepoţi. E osândit să le plătească 100 de galbeni genovezi şi să nu mai ipitropisească pe vre-unul din neamul lui au din prietenii lui. Obştea răzăşilor Pătrăşcani pentru 12.000 de fălci,

cu munte, cu stâni, cu ţărcători şi cu ocini. Judecata, peste altă zi nehotărîtă...

ŞTEFAN

De ce?

CLUCERUL MOGHILA

Prea luminatul Bogdan s'a făgăduit că va merge însuşi la faţa locului.

ŞTEFAN

Bine.

CLUCERUL MOGHILA

Vornicul Duma, fiul lui Vlaicu, vărul măriei tale, cu şapte sate omeneşti pentru robire de mori. Vornicul Duma perde.

ŞTEFAN

Cine perde?

CLUCERUL MOGHILA

Vărul măriei tale.

ŞTEFAN

Bine!

CLUCERUL MOGHILĂ

Pârcălabul Ieremia cu popa Frusănel pentru vaduri de pive. Frusănel rămâne pe pan Ieremia. Hatmanul Dugea cu satele ruseşti de lângă Roman pentru vr'o 3.000 de stânjini Hatmanul rămâne pe ruşi.

ŞTEFAN

I.. î... î... rău... Bine a judecat, dar rău... Ştiu... Spune-i lui Bogdan să tac din moşia mea Trifeşti 3.000 de stânjini şi să dea ruşilor...

DOAMNA Maria, la urechia lui Moghilă

Scurtează.

CLUCERUL MOGHILĂ

Să nu es eu scurtat, Doamnă.

ŞTEFAN

Ei?

CLUCERUL MOGHILĂ

Cele criminaliceşti. Din douăzeci de pricini, două mai însemnate. Un nărăvit hoţ, tăerea mâinilor. Un ucigaş, zobirea capului

cu buzduganul. Toate au fost prefirate cu deamăruntul de înţeleptul Bogdan-Vodă.

ŞTEFAN

Bogdan... Războiu şi dreptate... Războiu împotriva oricărui duşman şi dreptate faţă de oricine... de neamurile tale... de tine chiar, deşi după legea pământului nu se cuvine să judeci. Domn d'ai fi... să stai d'o parte... Alţii să aleagă.

DOAMNA MARIA

Măria ta, prea mult...

ŞTEFAN

Dacă Cesena ar avea chipul Mariei or Maria ştiinţa lui Cesena, m'aş vindecà într'o clipă şi m'aş îmbolnăvì în cealaltă. Adu mâna, Mario. Mai am căldură?

DOAMNA MARIA

Nu, Măria ta.

ŞTEFAN

Atunci?... Ce mai e Moghilă?

CLUCERUL MOGHILĂ

Pricinile de judecat.

ŞTEFAN

Le pui zi peste... Azi e 30 Iunie... Peste trei zile. (Clucerul Moghilă ese pe poarta din dreapta).

SCENA X

ŞTEFAN, DOAMNA MARIA, OANA.

UN CURTEAN

Oana, Măria ta.

ŞTEFAN

Oana?... Să intre... (Oana intră) A! bă-bătie... Cum o duci cu bătrâneţile?... Vino încoà... aci... jos... mai aproape... (Ooana îi sărută mâinele şi le-aduce la frunte). O plută bătrână şi scoboroşită lângă un brăduţ verde, stufos şi drept! Cine te-aduse pe tine pe tărâmul ăsta? Şi de unde?

OANA

Măria ta... De unde?... Nu ştiu...

ŞTEFAN

Nu mai am căldură. Sunt bine. Uite Mario... De unde?.. nu ştii. Ia uită-te la mine... Aşa... Tu, ai ceva în capul ăsta... Mi-ascunzi ceva... Vrei să-mi spui şi te opreşti...

OANA

Aş vrea Măria ta...

ŞTEFAN

Ei...

OANA

Aş vrea Măria ta...

ŞTEFAN

Rareş...

OANA, tresare.

Rareş?

ŞTEFAN

Da, Rareş, nu ţi-a mai prins vr'o stăncuţă... Da... da... s'a făcut mare... E căpitan... Să bate cu leşii şi să bate zdravăn...

O s'ajungă hatman... Căci n'am avut parte de copii... Alexandru... Iliaş... Petru... Cât să lungesc pomelnicul?.. Şi Olena, după fiul nebunului de cuscru al Moscovei... Îi moare bărbatul... Ea şi fiul ei închişi într'un turn... Şi eu...? Doar cu Bogdan...

DOAMNA MARIA, arătându-i pe furiş pe Oana.

Să nu mâniem p'ăl de sus...

ŞTEFAN

Da... Partea mea a fost să sărut ce este al meu ca şi cum n'ar fi al meu, să fur mângâerile şi mângâere să nu am... Ce-ai vrea să-mi spui Oană?

OANA

Aş vrea, măria ta, să...

ŞTEFAN

Ei...

OANA

Aş vrea...

ŞTEFAN

Doamnă... să ştii că fetişcana asta s'ascunde de tine...

DOAMNA MARIA

Da, Oană?... Vă las...

OANA, coprinzând genuchii Doamnei.

Eartă-mă, Doamnă! (Doamna Maria o mângâe pe păr, surâde şi ese).

SCENA XI

ŞTEFAN, OANA, mai târziu doftorul CESENA

ŞTEFAN

Mai aproape .. mai... Spune'mi...

OANA

Sosişi măria ta... Tare mi-erà dor... Mă dădui după colacul fântânii... Ş'auzii tot...

ŞTEFAN

Tot şi nimic...

OANA

Nu...

ŞTEFAN

Atunci nici tot, nici nimic... (o mângâe).

OANA

Nu... Porni alaiul domnesc şi trei boeri rămaseră...

ŞTEFAN

Trei boeri?

OANA

Da... Paharnicul Ulea, stolnicul Drăgan şi jitnicerul Stavăr...

ŞTEFAN

Paharnicul Ulea?

OANA

Vorbiră şi'i auziii... O urzeală, măria ta...

ŞTEFAN

În potriva mea?

OANA

Nu, măria ta...

ŞTEFAN

Atunci, împotriva cui?

OANA

Împotriva lui Bogdan...

ŞTEFAN, sare în sus.

Ce?

CESENA, intrând repede pe uşa de pe terasă.

Basta, serenissime!

ŞTEFAN, pune mâna pe sabie

Eşi! (Ese) Dă 'nainte Oană!

OANA

Vor s'aleagă domn pe nepotul măriei tale, pe Ştefan, fiul răposatului Alexandru.

ŞTEFAN

Şi 'n locul cui s'aleagă domn? Nu este domn?

OANA

După ce nu va mai fi...(Işi cuprinde capul în palme).

ŞTEFAN

Nici n'au treerat grâul din care să'mi fearbă coliva şi mi-o şi 'mpart! (Ca şi cum ar

singur) Patruzeci şi şapte de ani am dus ţara cu noroc . . . (Scuturându-se). Am s'o duc şi când voi muri, şi după ce vor pecetlui peatra pe d'asupra mea! . . . Oană, bine-ai făcut . . . Să n'afle Doamna . . . Iţi poruncesc să nu mai ştii nici tu!

OANA

Da . . . Ca şi cum ar fi fost aici şi c'o lingură aş fi luat . . . şi-aş fi aruncat în foc . . . a ars . . . şi-apoi, nimic . . . (Işi scutură palmele).

ŞTEFAN

A! . . . Aşà . . . aşà . . . Du-te. (Oana se duce pe uşa de pe terasă). O! ce păcat că nu i-am mărturisit de unde e! (Il trec lacrămile). De! nu fii muere! (Bate în palme. Un curtean intră din dreapta). Moghilă . . . Să vie îndată. (Din întâmplare găseşte o oglindă veneziană). Grozav am îmbătrânit!

SCENA XII

ŞTEFAN, clucerul MOGHILA, venind pe poarta din dreapta.

ŞTEFAN

Moghilă, lasă închinăciunile.

CLUCERUL MOGHILĂ

Să-mi spue popa, nu te mai închinà... bine or rău... Dar să iasă din icoana la care te închini o mână care să te iea de păr... O!..

ŞTEFAN

Poftă de glumă... Să glumim, clucere Moghilă.

CLUCERUL MOGHILĂ

Să glumim?

ŞTEFAN

Ah!... Nu e nimic... Unde-au ajuns slovenii cu letopisețul meu?

CLUCERUL MOGHILĂ

Abià la jumătate...

ŞTEFAN

La ce fapt?

CLUCERUL MOGHILĂ

La Bătălia dela Cosmin.

ŞTEFAN

Ce spui . . . ? Abia vr'o 39 de ani din viaţa mea. Şi mai au . . .

CLUCERUL MOGHILĂ

Jumătate . . .

ŞTEFAN

Incă 39 de ani . . .

CLUCERUL MOGHILĂ

Dacă jumătatea d'a doua n'a fi ceva mai lungă ca cea dintâi

ŞTEFAN

O! ho! ho! . . Slovenii s'au pripit la scris. . . N'au greşit . . . presimţind că'n a doua jumătate . . . Cam grea resuflare de câteva zile . . . Moghilă, ce face Voitiş . . . bidiviul care m'a purtat în spinare doi-spre-zece ani?

CLUCERUL MOGHILĂ

Ar face bine dacă n'ar fi pus picioarele în şus . . .

ŞTEFAN

M'a lăsat?

CLUCERUL MOGHILĂ

S'a dus bietul Voitiş... Cum ajunse în grajdul de peatră pică d'a 'n picioarele, căscă gura, mai suflă o-dată, şi...

ŞTEFAN

Aşà se cade să moară un Domn... dar el...

CLUCERUL MOGHILĂ

Calul Domnului, Măria ta...

ŞTEFAN

Da, calul Domnului... Ştefan fără picioare şi fără cal... O! şi cum mă duceà la izbândă... ca un vifor năpustit în valea Sucevei!... Semn rău...

CLUCERUL MOGHILĂ

Ei, aşi...

ŞTEFAN

Semn rău, Moghilă!... Ce va să zică să mori de moarte bună?

CLUCERUL MOGHILĂ

Să mori în patul tău.

ŞTEFAN

Nu, Moghilă... Dumnezeu a dat omului simţurile prin care veghiază sufletul. La o cârmire a vieţei simţurile, unul câte unul, încep să se întunece. O sită se coboară pe ochi, vezi turbure, nu mai vezi... Să vătueşte auzul. S'a dus ascuţimea lui... „Auz...? Ce zici...?" Nu mai aude... Şi când cercetaşii nu mai veghiază, sufletul părăseşte stârvul acesta... Asta e să mori de moarte bună... Eu auz şi văz ca la patruzeci de ani...

CLUCERUL MOGHILĂ

N'aveam dreptate?... Istoria a ajuns la jumătatea vieţii Măriei tale.

ŞTEFAN

Aşà ar fi de n'ar fi şi peiri năprasnice... Nu de sabie, nu de apă, nu, de foc, cì când piei ca mine... Nimic (Să sprijină pe Moghilă)... cu sufletul întreg, cu dragoste pentru toată ţara cu tot coprinsul ei... oh!... Ascultă Moghilă... Vorba de pe urmă a lui Ştefan, e lege tuturora?

CLUCERUL MOGHILĂ

Sfântă ca sfânta cuminicătură din sfântul potir!

ŞTEFAN

Şi vouă, boerilor?

CLUCERUL MOGHILĂ

Boerii, curteni, răzăşi, ţărani, una, în faţa Domnului.

ŞTEFAN

Să strângi pe boerii şi pe ostaşii ce-au mai rămas în Suceava, mâine, întâiu de Iulie, zi în care... Nimic (Să sprijină pe Moghilă)... Eşti tu credincios, Moghilă?

CLUCERUL MOGHILĂ

Ca'n faţa lui Dumnezeu şi a Domnului nostru Isus Christos... Jur!

ŞTEFAN

Nu jurà... Că n'are să afle nimeni din ce'i auzì?

CLUCERUL MOGHILĂ

Nimeni!

ŞTEFAN

Mâne sui în scaunul Moldovei pe Bogdan...

CLUCERUL MOGHILA

Doamne!

ŞTEFAN

Ce?

CLUCERUL MOGHILA

Doamne . . . facă-se voia ta . . .

ŞTEFAN

Am îmbătrânit . . . O! îndoială! . . . Şi-aş puteà să scap. . . dar sufletul nu vrea şi trupul nu mai poate... (Trage sabia pe jumătate) Nu . . . nu mă mai ascultă . . . Degeaba o port . . . (Se reazămă pe Moghilă) Şi poate să dau ochi cu ăl de sus . . .

ACTUL III

Sala tronului. De jur împrejur câte două rânduri de jețuri în stil bisericesc. In dreapta, lângă tron, un jeț mai înalt cu stema Moldovei. Pe pereți se văd portretele străbunilor. In fund, în dreapta și în stânga tronului, două intrări. Pe laturea din stânga, planul al doilea, o ușe. Ferestre în dreapta.

SCENA I

Doftorul IERONIMO da CESENA, doftorul IOHAN KLINGENSPORN, doftorul ŞMIL. Fiecare păstrează puțin accent în vorbire, iar Cesena vorbește pe jumătate italienește.

DOFTORUL CESENA

Rămâi ca marmora...

DOFTORUL KLINGENSPORN

Multă lume grijit la Nüremberg, dar ca palatinul n'am aflat... Așà de bolnav și așà de tare... Iessus Maria!

DOFTORUL ŞMIL

Oţelit... în aer, în luptă... Pe trupul dumnealui numai crestături... Am milă n'am ştiinţă... Rana dela picior îi otrăveşte trupul dumnealui... Şi Mengli-Ghirai e tare dar un guturai şi la pat... Atunci să vedeţi... „Unde e Şmilică? .. Şmilică, ai mâncat?... Şmilică, ce, tu eşti supărat?“ — „N'am nimic“ — „Vezi, eu am Şmilică“. In viteazul ăsta, o putere care scapă medicinii... O voinţă care a voit slobod până la sfârşit...

DOFTORUL CESENA

L'am văzut, amestecat cu nemeţii. Gemea codrii de freddo. El ajutà şi încurajà pe toţi... Cu miei ochii... come un fulmine dal cello nella bataglia da Halicio... E ammalato, Dio Santo!

DOFTORUL ŞMIL

Klingensporn, ce zici de rană?

DOFTORUL KLINGENSPORN

Ai dreptate... Peste şaptezeci de ani... hî... Să i-o ardem cu ferul roş...

DOFTORUL ŞMIL

Ei! prin câte focuri a trecut dumnealui... să treacă şi prin ăsta... O să vreà?

DOFTORUL CESENA

Să-l încredinţăm că e durere grozavă... „Serenissime, ma che dolore..." — Io voglio"... Ho studiato, questo uomo maraviglioso...

DOFTORUL ŞMIL

Sîîît..: Vine!

SCENA II

CEI DE SUS. ŞTEFAN intră pe uşa din stânga, şi mai îmbătrânit, cu piciorul înfăşurat, la braţul DOAMNEI MARIA. DOAMNA, îmbrăcată închis.

ŞTEFAN

Doftori... prieteni... sunteţi bine?... O! ce plecăciuni! Mă prinz că Şmil a măturat duşumeaua cu fruntea... Nu Şmil... Mie nu-mi plac toate câte îi plac bunului meu prieten Mengli-Ghirai... Niţică ştiinţă... Mario... Mario... Ce tresari... (La doftori). Am căldură?

DOFTORUL ŞMIL

O leacă Măria ta.

ŞTEFAN

Arz?

DOFTORUL ŞMIL

Arzi? . . . A, nu . . .

ŞTEFAN

Dacă nu arz, ce vă'ngrijiţi? Cine nu arde nu să sfârşeşte . . .

DOFTORUL KLINGENSPORN

Mai mult odihnă, Măria ta.

ŞTEFAN

De mâne încolo, pace cu ştiinţa . . . Mă voiu odihnì . . . Aşà . . . întins . . . nemişcat ca un mort . . . Nimic Mario . . . Până mâine trebile ţării . . . Mario . . .

DOAMNA MARIA

Ce porunceşte prea slăvitul stăpân?

ŞTEFAN

Mai puţin ca o poruncă şi mai mult de cât o dorinţă.

DOAMNA MARIA

Ascult, Ştefane.

ŞTEFAN

Aşà... aşà dragă... Ah! e de mult de atunci... Prea eşti întunecată în straiele astea... Vreau ceva mai altfel ...

DOAMNA MARIA

Mă duc şi mă întorc cum doreşti tu.

SCENA III

ŞTEFAN, doftorul IERONIMO da CESENA, doftorul KLINGENSPORN, doftorul ŞMIL

ŞTEFAN, răsucind sabia

Cârjea mea Şmil...

DOFTORUL ŞMIL

Cârjea?... N'aş vreà să iasă cârje din teacă...

ŞTEFAN

Niciodată n'am scoso împotriva unui om cum se cade.

DOFTORUL ŞMIL

Niciodată n'am dorit să fiu mai cum se cade...

ŞTEFAN, cu un surâs trist.

Eşti cum eşti, cum ai eşit din părinţii tăi... Şi cârjea mea e cum e, cum a eşit din mâna genovezilor...

DOFTORUL ŞMIL

O! biată mamă, tare a ţipat înainte să mă scoaţă...

ŞTEFAN

Ce de ţipete până să scoaţă oţelul acesta, ce de lovituri, Şmil, primind la fiecare lovitură o parte din soarta ei viitoare.

DOFTORUL ŞMIL

Puteà genovezii s'o bată cât ar fi voit, dacă nu te-ai fi bătut şi n'ai fi bătut Măria ta cu ea... Asta e adevărata ei soartă!

ŞTEFAN

A! ştii tu, Şmil, că tu eşti ca sabia mea?

DOFTORUL ŞMIL

Ca sabie?... Eu?... Şi de ce?

ŞTEFAN

Ca şi ea eşti foarte ascuţit pe din năuntru.

DOFTORUL ŞMIL

Ea taie totdauna, eu vindec când pot.

ŞTEFAN

Când poţi, Şmil, dar când nu poţi?

DOFTORUL ŞMIL

Vindecă Dumnezeu unde nu putem noi...

ŞTEFAN

Dumnezeu... Şmil, din două picioare bolnave, tu, poţi face numai unul dar zdravăn?

DOFTORUL ŞMIL

Asta...? Nu, măria ta.

ŞTEFAN

Dar din doi oameni sănătoşi ai puteà să faci un bolnav?

DOFTORUL ŞMIL

Din doi oameni sănătoşi...? Aş face şi doi bulnavi dacă m'ar lăsà inima.

ŞTEFAN, răsuflând adânc.

Ah... Răsuflarea... Acì.

DOFTORUL CESENA

Non serenissime, quì.

ŞTEFAN, punându-se pe un jeţ cu stemă.

Il simţ mai puţin. (Se întinde) La braţul Doamnei am venit până aici... Nu pricep...

DOFTORUL KLINGENSPORN

Te simţi mai bine, dar...

ŞTEFAN

Sunt mai rău. Ho! ho! Nu mai pricep... Sunt mai rău când sunt mai bine, mai bine când aş fi mai rău, şi bine de tot când aş

pune mânele pe piept... Signore, dă'mi brațul... î î î î... Cu trei nu să poate să scap...
(Se duce în dreptul portretului lui Alexandru cel bun).
Acesta fu un om și nu mai e de mult... Șmil, cum'ți să pare?

DOFTORUL ȘMIL

Par'că surîde... Bun și milostiv...

ȘTEFAN

De unde știi? Tu n'ai auzit de el. Poate că nici tat'tău nu se născuse pe când domnià el.

DOFTORUL ȘMIL

Ce poate fi rău în castelul acesta?

ȘTEFAN

Ai!... Nimic... Și dacă mâna ta cea dreaptă te smintește, tai-o pe ea, și-o leapădă în foc...

DOFTORUL ȘMIL

Da, în foc, dar nu s'o tai...

ȘTEFAN

Ce, Șmil, tu să îndrepți Evanghelia?

DOFTORUL ŞMIL

Eu să 'ndrept? Nu îndrept nimic dacă nu îndrept piciorul Domnului la al căruia nume să închină stăpânul meu... Am cerca... dar sunt dureri... grozave dureri... o! brrrr!

ŞTEFAN

Ce dureri, Şmil?

DOFTORUL ŞMIL

In loc să faci un foc mare, să tai piciorul şi să-l lepezi în foc, mai bine ar fi, să iei tăria focului, şi să arzi răul care se întinde... Brrr... Grozave dureri!

ŞTEFAN

Brrr! grozave dureri... Şi se sfârşeşte. O! ho! ho! prieteni, şi vă e milă?... Ardeţi stricăciunea după acest stârv care a fost odinioară nebiruitul Ştefan! Puneţi foc pretutindeni, ş'aici... ş'aici... ş'aici... până'ţi preface în scrum trecuta mărire de o clipă ce-a strălucit în faţa atâtor orbi, domnii creştinătăţii!... Şmil... a! Şmil... puteai să-mi spui d'a dreptul... Pe coconi să-i momeşti dar

nu pe Ştefan... Ardeţi degrab şi fără milă! (Le face semn să se ducă). Să vedem dacă bătrâneţile mele s'or mai aprinde de focul vostru.

UN CURTEAN

Petru Rareş.

SCENA IV

ŞTEFAN, PETRU RAREŞ, şi mai în urmă DOAMNA MARIA

ŞTEFAN

Ce vrei, Rareş?

PETRU RAREŞ

Doresc Domnului nostru a-tot-puternic sănătate şi voe bună.

ŞTEFAN

Doreşti...? Te crez... Domnului nostru... hî... A-tot-puternic când îi doreşti sănătatea pe care nu o are...? Ce te sfieşti ca o fecioară când dă cu ochii întâiaşi dată de ce 'i-e drag?... Rareş... dela cine-ai învăţat tu să ţii ochii în pământ? De la mine? Sau de la tatănă-tău Rareş?... Da... socul e plăcut... o fi dând trandafiri...?

PETRU RAREŞ

Stăpâne n'am învăţat ştiinţa erburilor, dar, pe cât mă taie capul, socul n'a dat niciodată trandafiri.

ŞTEFAN

Dacă te-ar tăia capul cum taie braţul tău, dintr'un pescar ar eşi preţ de ce-a prins toţi pescarii de la începutul lumii şi până s'ar sfârşi şi peşti şi pescari... Oh!... Cine vine?... Mi s'a părut...

PETRU RAREŞ

Doamne...

ŞTEFAN

Mai bine.

PETRU RAREŞ

Ce să fie mai bine?

ŞTEFAN

Rareş, tu nu eşti un băeat cu minte... Pentru ce Oana... (Rareş tresare)... Da... Oana mi s'a plâns că nu 'i mai prinzi pui de săl-

bătăciuni... De ce?... Te-ai făcut mare... O s'ajungi hatman...

PETRU RAREŞ

Doamne...

ŞTEFAN, îl mângâe.

Oh! prostule... Ce te-aduce?

PETRU RAREŞ

Am venit...

ŞTEFAN

Dacă n'ai fi venit n'ai fi aci.

PETRU RAREŞ

Să...

ŞTEFAN

Să?

PETRU RAREŞ

Eartă-mă, Doamne, iubesc!

ŞTEFAN

A! ha! ba vezi c'o să mă îndrăgostesc eu!

PETRU RAREŞ

E fată bună...

ŞTEFAN

Bună şi frumoasă, fireşte.

PETRU RAREŞ

Bună...

ŞTEFAN

Ca pita caldă.

PETRU RAREŞ

Bună... săracă... şi fără părinţi.

ŞTEFAN

A! fără părinţi? Atunci cum s'a născut?

PETRU RAREŞ

Necunoscuţi, măria ta.

ŞTEFAN

Ai dreptate, că tu cu tat'său d'ai vorbi nu l'ai cunoaşte.

PETRU RAREŞ

Iubesc pe Oana, măria ta!

ŞTEFAN

Cum? ... N'am auzit... O! ho! ho!.. Cu bătrâneţele... Da, Oana e fată bună şi frumoasă, şi cu minte... Piciorul meu ştie, şi Dumnezeu, şi eu. Săracă şi fără părinţi... tu ştii... Dumnezeu n'a aflat... Şi eu mă îndoiesc... Tu mi-o peţeşti mie ca p'un copil... Şi e copil mititica... Biiine... Dar ei... i-ai spus?

PETRU RAREŞ

Da, măria ta.

ŞTEFAN

Şi?

PETRU RAREŞ

Că mă iubeşte ca p'un frate, dar că nu simte nimic... C'aş fi boer şi ea...

ŞTEFAN

Aşi, aşi, aşi! (Doamna intră pe uşa din stânga). Doamnă... Ce frumos eşti îmbrăcată.. .Rareş tocmai îmi povestea că iubeşte.. Pe cine, mă?

PETRU RAREŞ

Pe Oana . . .

DOAMNA MARIA

Pe Oana?. . . Dar e un copil . . . Şi săracă... Şi . . .

ŞTEFAN

Un copil . . . Nici tu nu erai mai mare . . .

DOAMNA MARIA, speriată.

Ştefane! Măria ta! (Il trage d'o mână)

ŞTEFAN, îi face semn de înţelegere

Nu-ţi zisei d'asta ci d'astălaltă. Asta mă doare . . . Eu nu mă opui. . . Aş vrea să văz pe Oana alături de tine, s'o îngrijeşti, s'o aperi, să aibă şi ea acelaşi nume ca tine. Când o zice cineva Oana să se gândească la Petru şi mai sus . . . Rareş, dar şi tu eşti un copil. Abia să fi împlinit 21 de ani. Ei, tu ştii din cine te-ai născut. . . şi eu. . . Iea unul din caii mei care ţi-o plăceà, fie şi pe Voitiş. . .

DOAMNA MARIA

Voitiş?

ŞTEFAN

Ştiu... Să nu-încalici pe Voitiş, ci să iei alt cal care să te ducă ca vântul pe faţa pământului. Să nu ocoleşti, nici deal, nici vale, nici munte, nici iaz, nici codrii... până în Hârlău. Şi să-i spui Rareşoaii aşà: „mamă, mie mi-a venit ceasul, vreau să mă însor, şi mireasa mea e bună, frumoasă, fără părinţi, este Oana dela curtea Mariei a bietului Domn al Moldovei“. Şi ce-o chimbzuì ea, să vii să-mi spui... Că despre mine, vă blagoslovesc p'amândoi!

PETRU RAREŞ

Sbor...

ŞTEFAN

Să te văz... (Rareş dă să easă repede şi se încurcă). Nu p'acolo, Rareş, că n'o să ieşi prin zid! (Rareş ese în fugă). Patima Mario. Ăst copil mi-aduce aminte vremile vechi. I î î î... Nimic... trecător... Rău am făcut... I-am crescut în neştiinţă... Va aflà tot... Săracul Petru... Să'l privim când pleacă... (Se duc la fereastra din dreapta).

DOAMNA MARIA

Să'l privim...

ŞTEFAN

Da, a luat pe Dereş... Pune şeaua... Strânge chinga să crape calul... Sus... (S'aude un tropot de cal). De când sunt n'am văzut un călăreţ care să'nghiţă dăpărtările... Mă.. multă sănătate Răreşoaii.. O! iartă-mă, Doamnă... O biată bătrână, bătrână... Pe după deal... la vale... ca o mogăldeaţă... Abià se mai vede... Nu se mai vede... Oh! sângele muşatinilor n'are astâmpăr, fierbe, năvăleşte ca haiturile dela munte!... Mario, o să vie boerii... Să ne 'mbrăcăm de sărbătoare. Bogdan nu vrea. Opinteli zadarnice. Io Ştefan Voevod, vreau!

DOAMNA MARIA

Să zic nu, m'aş uni cu duşmanii ţării în potriva copilului meu, — să zic da, aş ţine cu copilul în potriva tatălui. Să nărue un tron din slava lui trecută şi un altul se ridică în strălucirea lui viitoare. Plâng pe unul, binecuvântez pe celălalt. Intre aste două măriri inima mea de femee nu găseşte mângâere!

ŞTEFAN

Ştefan a trăit, Bogdan începe! (Es).

SCENA V

Stolnicul DRĂGAN şi jitnicerul STAVĂR, intră prin dreapta.

STOLNICUL DRĂGAN

Văzuşi pe paharnicul Ulea?

JITNICERUL STAVĂR

Da, acum chiar.

STOLNICUL DRĂGAN

Tot aşà?

JITNICERUL STAVĂR

Şi mai dârj.

STOLNICUL DRĂGAN

A vorbit cu...

JITNICERUL STAVĂR

Da, cu cinci boeri mari, afară de cei doi din sfatul domnesc.

STOLNICUL DRAGAN

Ei, ce e?

JITNICERUL STAVAR

Strună . . . Şi Ştefan din ce în ce mai rău...

STOLNICUL DRAGAN

Aşa se zice.

JITNICERUL STAVAR

Vor să'l arză.

STOLNICUL DRAGAN

S'a mai vorbit ş'altdată, dar cum e el, ba azi, ba mâine, cu judecăţile, cu războaele, cu trimeşii dela Unguri, dela ţarul Ivan, dela leşii, dela Mengli-Ghirai, dela turci, dela munteni, a dat zi după zi, an după an, până la prididit boala.

JITNICERUL STAVAR

Poi de l'o arde, cum e el de bolnav şi de bătrân . . .

STOLNICUL DRAGAN

Şi de slab . . .

JITNICERUL STAVAR

S'a dus Ştefan...

STOLNICUL DRAGAN

Vecinica lui pomenire...

JITNICERUL STAVAR

Dumnezeu să-l ierte...

STOLNICUL DRAGAN

A fost bun... nu zic...

JITNICERUL STAVAR

Şi drept...

STOLNICUL DRAGAN

Cu ţara, da...

JITNICERUL STAVAR

Pe noi ne-a cam scurtat...

STOLNICUL DRAGAN

Boer, răzăşi, ţăran supus, era tot una în faţa lui...

JITNICERUL STAVAR

Moşiile le împărţea numai la ostaşi...

STOLNICUL DRAGAN

Din supuşi îi făceà răzăşi, din răzăşi boeri sadea . . .

JITNICERUL STAVAR

Ce era, boerul de sfat, Cosma Şerpe? Nimic. Un răzăş. După bătălia dela Cosmin, îl boeri, ş'acum e în divanul ţării . . .

STOLNICUL DRAGAN

Şi cu munteanca ceia . . .

JITNICERUL STAVAR

Jupânesele noastre, rar poftite la castel . . .

STOLNICUL DRAGAN

Că de doi ani, de când l'a înteţit boala, de loc . . . .

JITNICERUL STAVAR

Ca o călugăriţă. . . cu fetele, toată ziulica...

STOLNICUL DRAGAN

De Rareş . . . ce zici?

JITNICERUL STAVAR

Harnic flăcău ... Bun de războae ... Portarul Arbore ştie multe ...

STOLNICUL DRAGAN

He! ba vezi că nu ... Cu el a petrecut Ştefan în Hârlău ... nu cu mine ...

JITNICERUL STAVAR

La frumoasa pescăriţă ...

STOLNICUL DRAGAN

Păi Rareş ...

JITNICERUL STAVAR

Aşà să zice ...

STOLNICUL DRAGAN

Arbore ştie bine ... La naştere l'ar fi înfierat ...

JITNICERUL STAVAR

E!

STOLNICUL DRAGAN

... pe spata dreaptă c'un cerc.

JITNICERUL STAVAR

Rareş o fi ştiind?

STOLNICUL DRAGAN

Nu se află.

JITNICERUL STAVAR

Rareş plecă mai adineauri... Unde-o fi plecat?

STOLNICUL DRAGAN

Să duceà p'un dereş de nu i se vedeau picioarele... Unde? Nu ştiu... Ulea, vine?

JITNICERUL STAVAR

Nu crez, poate da, poate nu. Mi-a zis să ne uităm bine la Ştefan, că el e cam bolnav...

STOLNICUL DRAGAN

Hî!

JITNICERUL STAVAR

Ai auzit c'ast' noapte o bufniţă a ţipat toată noaptea pe castel?

STOLNICUL DRAGAN

Nu.

JITNICERUL STAVAR

Buha... ţipă, ţipă, până despre ziuă... Când să sboare o mâţă neagră haţ, ş'o mâncă. Mâţa să spălă pe bot. Un vultur căzù săgeată şi înhăţă pe mâţă. Pe vultur îl săgetă un curtean, şi alergând după vultur, curteanul căzù într'o prăpastie...

STOLNICUL DRAGAN

Ce-o mai fi ş'asta?

JITNICERUL STAVAR

Şi azi dimineaţă o vacă, din vitele domneşti, a sângerat în şistar, pe când o mulgeà...

STOLNICUL DRAGAN

Ciudat!

JITNICERUL STAVAR

Luna s'a arătat c'un cearcăn roşu; cânii au urlat; o femee a născut un copil cu picioarele de ied...

STOLNICUL DRAGAN

Urâte semne!

JITNICERUL STAVAR

Ş'acum priveşte.. (Să uită pe fereastra din dreapta).

STOLNICUL DRAGAN

Acuşica erà senin, fără pic de nori, şi d'odată să bolovăniră nori negri cum e catranul, că se 'ntunecă ca noaptea... Şi colò, departe, departe, de unde izvorăşte Suceava, cerul e roşu par'c'ar arde o cetate.

JITNICERUL STAVAR

Priveşte... Vezi, tu, un nor... ca un balaur? Cu cap, cu gura căscată, cu aripele întinse... cum să repede să înghiţă p'un moşneag cu plete lungi... Vezi?... Aci... acì... ha... haiti... S'a topit moşneagul... Cine vine?

SCENA VI

CEI DE SUS. Hatmanul LUCA ARBORE, postelnicul TOADER, vornicul JURJ, pârcălabii COSTEA, DRAGOŞ, ŞANDRU, şi ALEXA, vin din dreapta.

HATMANUL ARBORE

Bună ziua frate Drăgan, bună ziua Stavăr.

STOLNICUL DRAGAN

Bună să-ţi fie inima.

JITNICERUL STAVAR

Ca totdeauna...

POSTELNICUL TOADER, se uită pe fereastră.

Bună, bună şi nu prea bună...

PÂRCALABUL COSTEA

Ce? Inima lui Arbore?

POSTELNICUL TOADER

Aşi!.. ziua de azi... Să zice că ziua bună să cunoaşte de dimineaţă... Până mai adineaurea, senin, şi deodată s'a întunecat că abià să mai vede...

PÂRCALABUL DRAGOŞ

Erà să plec la Neamţu... M'ar fi murat ca p'un câine...

PÂRCALABUL ŞANDRU

Inhămase la olac, când mă vesti Moghilă...

VORNICUL JURJ

Ce sărbătoare să fie azi?

HATMANUL ARBORE

Niciuna.

VORNICUL JURJ

Moghilă, mi-a zis să mă îmbrac ca de sărbătoare.

PÂRCALABUL ALEXA

Şi mie...

STOLNICUL DRAGAN

Şi mie...

PÂRCALABUL ŞANDRU

Şi mie...

HATMANUL ARBORE

Cine ştie ce vrea Domnul, ţie'l Dumnezeu să'l ţie...

POSTELNICUL TOADER

Că mult e bun...

PÂRCALABUL DRAGOŞ

Şi viteaz...

PÂRCALABUL ŞANDRU

Şi nepărtinitor...

PÂRCALABUL DRAGOŞ

Şi darnic...

VORNICUL JURJ

Ce e al lui e-al ţării... Ce e-al ţării e-a lui Dumnezeu!

POSTELNICUL TOADER

Drepte ş'a făcut cărările lui... Şi bolnav, că mai bine aş fi fost eu...

HATMANUL ARBORE, imitând pe Ştefan.

„Nimic... Mario... ce tresari"... Mititelul!

STOLNICUL DRAGAN

Că par'că n'ar mai fi el...

HATMANUL ARBORE

Cum n'ar mai fi el? Dar cine vrei să fie? Cine-ar răbdà cum rabdă el? Cine nu s'ar odihnì, în locul lui? Şi cine n'ar umpleà lumea cu vaetele? S'a plâns cuivà, Drăgane?

STOLNICUL DRAGAN

O vorbă, Hatmane.

HATMANUL ARBORE

O vorbă neghioabă!

STOLNICUL DRAGAN

Fie...

HATMANUL ARBORE

N'ar mai fi fost!

POSTELNICUL TOADER

Pace, fraților!

SCENA VII

CEI DE SUS. Clucerul MOGHILĂ, intră, răsuflând repede prin dreapta

CLUCERUL MOGHILĂ

Ei, asta nu înțeleg! Să mă tai și să mă presari cu sare pe crestături și tot nu înțeleg!

POSTELNICUL TOADER

Ce, Moghilă, ce nu 'nțelegi?

CLUCERUL MOGHILĂ

Da, d-ta, că ești tobă de 'nvățătură, înțelegi?

POSTELNICUL TOADER

Ce, mă omule, ce să 'nțeleg?

CLUCERUL MOGHILĂ

Ai dreptate, că nu e de 'nțeles... Mă duc la el. Se plimba prin casă. Cum mă văzù, zbughià în pat. Și „aoleo, păcatele mele... ce

am... ce am..." Iacă nu 'nțeleg, şi pace! (Toți boerii se uită cruciş la Moghilă).

POSTELNICUL TOADER, surâzând.

Păi, nici eu nu 'nțeleg.

CLUCERUL MOGHILA

Nu spui eu?

POSTELNICUL TOADER

Moghilă, vino-ți 'n fire! Ce-ai spus? Cine a zis, ş'a făcut, ş'a dres?

CLUCERUL MOGHILA

Nu vă spusei?... Adevărat... Capul meu ăl zăpăcit. Paharnicul Ulea, frate...

MAI MULȚI

Paharnicul Ulea?

CLUCERUL MOGHILA

Spus din fir a păr... Cum ăl de sus vrea... El, aşi... „ce am... ce am"... Dar mort d'ai fi şi la aşà poruncă ar trebuì să te scoli şi să umblì ca 'n ziua d'apoi...

HATMANUL ARBORE

Sîîît!

SCENA VIII

ŞTEFAN intră la braţul DOAMNEI MARIA, îmbrăcat în zale de argint c'o mantie de postav roşu blănită cu cacom. Galben la faţă şi cu cearcăne la ochi. Şchioapătă. Doftorul IERONIMO da CESENA, doftorul KLINGENSPORN, doftorul Şmil. Vin pe uşa din stânga.

ŞTEFAN

Sunt între două săbii ... Doamna ş'asta ... Amândouă m'au slujit cu credinţă... P'amândouă mi-am pus nădejdea (Schimburi de 'nchinăciuni). Vedeţi cum mă sprijin... Ş'amândouă mă ţin ... Una d'ar fi ceva mai slabă, m'aş prăvălì de pe scaunul Moldovei drept la mânăstirea Putnei în rândul strămoşilor ... O! lasă Şmil, n'ai grije ... (Se uită printre boeri) voi fi al vostru ... (Caută cu ochi). Da ... Şmil, da ... Ai zis cevà?

DOFTORUL ŞMIL

Eu? Nu, măria ta.

ŞTEFAN

Par'că vedeam bine ... (Să freacă la ochi. Către un curtean). Să vie boeri. Intre ei nu erà. Drăgan mai încoà, Stavăr mai aproape ...

(Caută cu ochi). Paharnicul Ulea n'a venit? Moghilă . . . (Boerii să uită încurcați).

CLUCERUL MOGHILA

Aici, măria ta.

ŞTEFAN

N'ai fost. . . ?

CLUCERUL MOGHILA

Fost, măria ta . . .

ŞTEFAN

A plecat . . . Ți-am spus să te duci îndată...

CLUCERUL MOGHILA

Indată . . . măria ta . . .

ŞTEFAN

Nu l'ai găsit?

CLUCERUL MOGHILA

Găsit, măria ta . . . E cam bolnav . . .

ŞTEFAN

Ce? . . . E bolnăvior, bietul paharnic . . . Cine să 'mi guste vinul de Cotnar . . . ? Il

doare capul... Oh-ho!... Il doare... Il doare... Şi ce-l doare?

CLUCERUL MOGHILĂ

'Ce, că-l ieà cu frig, că-l ieà cu călduri, şi stă ghiemuit în pat...

ŞTEFAN

Il doare capul!

CLUCERUL MOGHILĂ

De cap nu mi-a vorbit, măria ta.

ŞTEFAN

Il doare capul! La cap e stricăciunea... Nu e la locul lui... Hatmane Arbore, să vie şi ostaşi... Nimic, Doamnă... Ce fulgere... Ca afară... Moghilă!

CLUCERUL MOGHILĂ

Ascult, Doamne.

ŞTEFAN

Ascultă, până mai ai când... Du-te la paharnicul Ulea... Şade lângă castel... Cine mă iubeşte e-aproape de mine... Nu e aşà, Stolnice Drăgan?

STOLNICUL DRAGAN

Da, măria ta.

ŞTEFAN

Du-te de 'i spune că eu şi jitnicerul Stavăr dorim să-l vedem... Nu doreşti Stavăr?... (Boerii să uită unii la alţii).

JITNICERUL STAVAR

Cum zici, măria ta.

ŞTEFAN

Dar tu, cum zici? . . . (Lui Moghilă) Că e rău să pue pe Drăgan şi pe Stavăr înpotrivă cu vorba lor şi vorbele lor înpotrivă cu ei înşişi . . . (Joc de priviri între boeri) Că Ştefan n'ar stà la îndoeală de ceeace ar trebuì să hotărască dacă sufletul lui ar vreà . . .

CLUCERUL MOGHILA

Prea slăvite Doamne . . .

ŞTEFAN

N'ai înţeles?

CLUCERUL MOGHILA

Eacă sabia . . . tae-mă, omoară-mă . . .

ŞTEFAN

Aşà de curat? (Jocul privirilor se înteţeşte). Nimeni din voi n'a... Cum să pricepeţi ceeace nu e de priceput? După patru-zeci şi şapte de ani de domnie... A! Signore, să mă razim de braţul tău... Moghilă...

CLUCERUL MOGHILĂ, tresărind

Acì, Doamne!

ŞTEFAN

Ce strigi aşà de tare?... Du-te şi-i spune să vie până să nu viu eu!.. (Moghilă se duce repede. Din partea dreaptă intră sfatul ţării, se închină şi s'aşează în jeţuri). Ce de judecăţi am vânturat împreună... (Intră ostaşi prin partea stângă din fund). Ce de bătălii...(La sfetnici.) Senini şi fără interes... (La ostaşi). Cu patimă şi cu interes... Şi toate cu aceeaşi ţintă... Signore, treci de partea astălaltă...(Intră paharnicul Ulea şi clucerul Moghilă prin dreapta). A! Paharnice... scumpa d-voastră sănătate...

. . . .

PAHARNICUL ULEA

Abià mă ţin picioarele...

ŞTEFAN

Schimbă-le cu ale mele... Fii, mă omule, tânăr, voinic, ca un brad, fii ca mine... Ei o leacă suflarea... o leacă piciorul... o leacă de căldură... o leacă încheeturile... dar încolo... aproape nimic... (Incearcă sabia). Nu vrea să ieasă... Nu vreau să vrea să ieasă... Şi de ce-aş vrea? (Către Ulea). Să spui feciorul tău să nu steà cu capul în jos... Signore, mută-te în partea astălaltă... (Bogdan vine din fund trist, îmbrăcat în zale de sus până jos, cu mai mulţi ostaşi). Pe cine zăresc? Pe tine te mai aşteptam... (Ştefan se sue în jeţul cu stemă din dreapta tronului. Bogdan dă să-i sărute mâna. Ştefan îl opreşte). Prea e caldă şi năduşită... Aşteaptă să se răcească... (Către Doamnă şi Bogdan). Ce tresăriţi?... Da, văz o Doamnă care să plimbă pe lângă castel...

DOAMNA MARIA, îndurerată.

Nu e nimeni, măria ta!

ŞTEFAN

Nimeni... (Doftorul Şmil se pleacă la urechia Domnului. Ii şopteşte ceva). N'ai grije... Voi fi al tău sau al Doamnei...

DOFTORUL ŞMIL

Al Doamnei?... Al Doamnei Maria, măria ta...

ŞTEFAN, se ridică din jeţ.

Maria şi Moldova e tot una ... Ostaşi, boeri, curteni, v'am adunat aci să staţi mărturie după ce n'oi mai fi. Sunt patru-zeci şi şapte de ani... mulţi şi puţini... de când Moldova îmi eşi înainte cu Mitropolit, episcopi, egumeni, boeri, răzăşi şi ţărani, în câmpul dela Direptate, şi cum vrù Moldova aşà vrusei şi eu. Că vrù ea un Domn drept, şi n'am dăspuiat pe unii ca să îmbogăţesc pe alţii... că vrù ea un domn treaz, şi-am veghiat, ca să-şi odihnească sufletul ei ostenit... că vrù ea ca numele ei să'l ştie şi să'l cinstească cu toţii, şi numele ei trecù granița, dela Caffa până la Roma, ca o minune a Domnului nostru Isus Christos...

HATMANUL ARBORE

Numele tău, măria ta!

TOŢI

Aşà e!

ŞTEFAN

Nu... nu!... Eu am fost biruit la Războeni şi la Chilia, Moldova a biruit pretutindenea! Am fost norocul, a fost tăria!... Sunt bătrân... (Se întoarce şi priveşte grupul unde stau Paharnicul Ulea, Stolnicul Drăgan şi Jitnicerul Stavăr).

MULŢIMEA

Nu! nu!

ŞTEFAN

Oh! pădure tânără!... Unde sunt moşii voştri? Presăraţi... la Orbic, la Chilia, la Baia, la Lipnic, la Soci, pe Teleajen, la Racova, la Războeni... Unde sunt părinţii voştri? La Cetatea Albă, la Cătlăbugi, la Scheia, la Cosmin, la Lenţeşti... Unde sunt ... bătrânul Manuil şi Goian, şi Ştibor şi Cânde. şi Dobrul, şi Juga, şi Gangur, şi Gotcă, şi Mihai spătarul, şi Ilea Huru Comisul, şi Dajbog pârcălabul, şi Oană, şi Gherman, şi fiara paloşului... Boldur?... Pământ!... Şi pe oasele lor s'a aşezat şi stă tot pământul Moldovei ca pe umerii unor uriaşi! (Se opreşte ostenit). Suflarea... bătrâneţea... (Săgetează cu privirile grupul lui Ulea). C'am cercat să unesc

apusul într'un gând, că zic că sunt creştini, şi trimeşii mei au bătut din poartă în poartă, rugându-se mai mult pentru ei ca pentru noi, să lase războaele de zavistie şi să se ridice împotriva primejdiei obşteşti a creştinătăţii... Le trebuià un om? ... Erà ... A fost ... Acum e bolnav .. Văzând că rămâi cu făgăduelile, am căutat să unesc răsăritul. (Fulgeră, plouă repede). Ş'am trimes la Unguri, la leşi, la litvani, la ruşi, la tătari... Au făcut cărări bătând drumurile pustii oamenii mei, şi de geaba. Invoeli cu peceţi 'n calapoade, iscălituri fudule ... Şi praful s'a ales de învoeli. Vladislav un molâu, un întristat; Alexandru un fudul, un Iagelon, o slugă a popii dela Roma; Ivan un năuc, căzut în copilărie... (Un tunet urmat imediat de un trăsnet). Când voi fi în faţa lui, voi îndrăznì să'i zic: ,,Doamne, ,,tu singur ştii ce-a fost pe inima mea, că 'n ,,tine am crezut, că nici-o deşărtăciune nu ,,s'a lipit de sufletul meu, că am stat zid neclintit în faţa păgânilor... Dar toţi m'au pă- ,,răsit... Doamne, osândeşte-mă după păcatele ,,mele, ci nu mă osândì de pacea cu turcii spre „mântuirea sărmanului meu popor!" (Fulgere şi tunete). Bogdane, turcii sunt mai credincioşi ca

creştinii, cuvântului dat... Ţineţi minte cuvintele lui Ştefan care v'a fost baciu până la adânci bătrâneţe... că Moldova n'a fost a strămoşilor mei, n'a fost a mea şi nu e a voastră, ci a urmaşilor voştri ş'a urmaşilor urmaşilor voştri în veacul vecilor... Ah!... nimic.... Bătrân, bolnav şi neputincios... Mantia asta e prea grea.... S'o poarte alt cineva mai tânăr... (Mişcare în mulţime. Mirare). Bogdane!... (I'o pune pe umeri). Şi voi, mărturie a ceeace aţi văzut, spuneţi ţării (Tunetele să înteţesc) că voinţa mea e să se ungă Bogdan de când sunt în viaţă... Că voinţa mea ş'a ei a fost pururea una... (Capetele boerilor se pleacă în semn de ascultare) Signore, dă'mi mâna. (Ştefan trage pe Bogdan spre tronul Moldovei). Bogdane... vino... sue-te... aşează-te... pune coroana... Bine... (Ingenuchiă). Doamne, binecuvintează... (Dă să-i sărute mâna). Ah!.. (Să rostogoleşte de pe treptele tronului în braţele Mariei ş'a doftorului Cesena).

MARIA

Ştefane!

DOFTORUL ŞMIL

Altfel nu s'ar fi putut!

HATMANUL ARBORE

A murit?

CLUCERUL MOGHILA

Cine să moară? Soarele nostru n'a apus încă!

ACTUL IV

O cameră a castelului. In fund un pat de stejar cu perdele de in. Perdelele acoperă patul. Lângă pat o piele de urs şi două de lup. O masă. Pe masă felurite doftorii şi paharul de alabastru. In fundul patului domnul nostru Iisus Christos pe cruce. O uşe de paraclis. Un iconostas. In stânga o uşe cu trei trepte şi o fereastră care se deschide în curtea castelului. Intrare în dreapta. Să crapă de ziuă. La început s'aud păsările cântând. Un scaun cu stema Moldovei în planul întâiu.

SCENA I

DOAMNA MARIA, IRINA, REVECA, OANA

IRINA

Culcă-te, frumoasă Doamnă, n'ai închis ochii toată noaptea . . .

REVECA

Măcar un ceas, Doamnă.

DOAMNA MARIA

Să'l fi văzut, o! Irino! cu ce foc vorbià ascunzându-şi durerile... părea un sfânt!.. Cu câtă lepădare de sine şi-a scos mantia domnească şi-a pus-o pe umerii lui Bogdan... A târît pe Bogdan pe tron, a îngenuchiat, a dat să'i sărute mâna... şi s'a rostogolit... o!...

IRINA

Osteneala, măria ta.

REVECA

De când se'ntoarse din pustia de Pocuţia...

DOAMNA MARIA

Sât... Să nu te auză că vorbeşti aşà.

OANA, se duce în vârful picioarelor la pat.

Doarme, Domnul, doarme.

IRINA

E zobit de osteneală.

REVECA

A adormit? Se face bine.

DOAMNA MARIA

Să te-auză maica Domnului! (S'aude gemând. Doamna Maria se duce binişor la pat).

OANA

Doarme?

DOAMNA MARIA

Doarme, bogdaproste!

IRINA

Odihnă sufletului fără odihnă!

DOAMNA MARIA

De două nopţi n'a dormit aşà de liniştit. Cum aţipià, legà vorbe fără şir cu unele gânduri întunecate... „A! paharnice vrei ipitropie la scaunul Moldovei..." Şi eri, toată vremea cu ochii la paharnicul Ulea... O fi ceva... Ce să fie...?

REVECA

Nu e nimica...

IRINA

Ca omul bolnav...

DOAMNA MARIA, se duce la fereastră.

Şi ce bucurie!... Pasările au început cu limbuţia lor... Cucul s'aude cântând... Soarele răsare aurind munţii... Cerul senin... Şi Ştefan zace... Ce nepăsare! (Plânge năbuşit).

IRINA

Culcă-te, frumoasă Doamnă!

REVECA

Ei da, da...

DOAMNA MARIA

Fie... In odaia d'alături... Rămâi tu Oană... Cum s'o sculà să-mi dai de veste.. Auzi?

OANA

Da, Doamnă.

DOAMNA MARIA

Mititica, nu se cunoaşte că n'a dormit... (Es pe uşa din dreapta).

SCENA II

OANA, ŞTEFAN, într'un vestmânt de borangic.

OANA

Dă-i Doamne somn dulce şi mai dulce, ca

la un copil de ţâţă scăldat şi primenit!... Ce zile posomorîte şi ce nopţi lungi... Toată nopticica m'am rugat... Să vedem ce face... (Se duce binişor la pat şi desface perdelile) A!...

ŞTEFAN

Ce, te-ai speriat, Oană?... Dă perdelile într'o parte...

OANA

Credeam că dormi, Doamne, credeam că dormi...

ŞTEFAN

Vin'o 'ncoa... aşaaa... (Oana îngenuchiă lângă pat). Aşaaa...

OANA

Credeam că dormi...

ŞTEFAN

Dormii, ş'am să dorm, ş'am să dorm... Doamna?

OANA

Acum eşi. Nu crez să'şi fi scos haina... (Să scoală) Mi-a zis s'o vestesc.

ŞTEFAN

Lasă, Oană, pe biata Doamnă să se întinză o leacă... Pe doftori până i-am făcut să ieasă... In curând au de lucru... Oană, ţie nu'ţi place să vorbeşti cu mine?

OANA

Stăpâne...

ŞTEFAN

Nu, băbătie, nu aşà... Acì... da...

OANA

Cum vrei, măria ta...

ŞTEFAN

Vreau să vorbim... mult... mult...

OANA

Cum vreà măria ta aşà vreau şi eu... Voinţa măriei tale nu'mi dă pas să voesc altfel... Şi mi-e aşà de drag!

ŞTEFAN

Ce ţi-e aşà de drag?

OANA

Când simţ că'ţi fac plăcere... când îmi zici cum îmi zici...

ŞTEFAN

Băbătie?... Oh!... nimic...

OANA

Ah!

ŞTEFAN

Ce?... Boala mea?... Nu, n'am să mai bolesc multă vreme...

OANA

De ce?

ŞTEFAN

Cum de ce?... Nu vrei să'mi treacă?...

OANA

O! ba da!... Dar, măria ta, ai zis tocmai dela lingurea... „n'am să mai bolesc multă vreme..." că... (Oana să şterge la ochi).

ŞTEFAN

Mie nu-mi plac...

OANA

Nici mie... Eacă aşà, ca o proastă...

ŞTEFAN

I... î... Să te sărut...

OANA

Aş vreà ...

ŞTEFAN

Ce?

OANA

Să te faci la loc, să 'ncalici pe Voitiş...

ŞTEFAN

Da, da, pe Voitiş ...

OANA

Şi să te duci, să te duci, şi să te'ntorci iarăşi biruitor ca totdeauna ...

ŞTEFAN

Să mă duc, să mă duc şi să mă'ntorc iar pe Voitiş ...

OANA

Iar ... In fiece zi dela Dumnezeu, noi, fetele, vorbim de biruinţele Măriei tale, par'că am spune nişte basme vechi...

ŞTEFAN

Da, da... Mâna şi piciorul ăsta blestemat...

OANA

Nu zice aşà, măria ta... De multe ori mă gândesc că de ce nu fusei eu un băiat.. Nu m'aş fi deslipit de măria ta... P'un cal ca un zmeu... c'un paloş ca o limbă de foc... Şi mi-ai fi zis: „Ioane... vezi bulucul cela? Să nu mai fie!“ Şi unde m'aş fi săltat în scări, şi m'aş fi făcut nevăzut, şi m'aş fi întors năduşală şi sânge, şi aş fi zis: „nu mai sunt, măria ta!“ ... Ba, uneori visez... Dacă...

ŞTEFAN

Oană, ce suflet e'n tine!

OANA

Se vede că tata — cine-o fi fost — a fost ostaş.

ŞTEFAN, se scoală într'o rână.

Da... şi ce ostaş!

OANA

L'ai cunoscut?

ŞTEFAN

Fireşte!... Erà un om... de măsura mea...

Cu mustăţi aduse... tocmai ca mine... Cu părul alb... asta... nu... cu părul cărunt şi-l purta lunguleţ... ca şi mine...

OANA

Bietul tata! Şi cum a murit?

ŞTEFAN

Rănit la picior... ca şi mine... Ce fulgere...

OANA

Nu fulgeră, măria ta...

ŞTEFAN

Ca şi mine... Dă'mi un pahar cu apă...

OANA

Mă duc s'aduc proaspătă dela isvor... (Ese prin stânga).

ŞTEFAN

Astor doi copii nu le-am spus... păcat!... Şi mi-e aşà de dragă ca ochii din cap... Î... Şi poate să mă duc călare pe Voitiş... E sângele meu în ea... Să'i mărturisesc barim ca 'n vis, până mai e vreme... (Se aude Oana

suind repede scările). In inima mea, ca o dulce moleşeală... (Oana vine c'un urcior de argint. Iea paharul de alabastru şi toarnă de sus).

OANA

Ce rece şi limpede e!

ŞTEFAN

Limpede ca privirile tale, ca sufletul tău, ca vorbele tale... numai că privirile, sufletul şi vorbele tale, sunt calde ca lumina soarelui de dimineaţă...

OANA

O! măria ta!

ŞTEFAN

Paharul...

OANA

Dar nu beà repede... e prea rece...

ŞTEFAN

Nu... (Ştefan beà şi începe să casce). Mi-e somn... Imi cad ploapele... Oană... (Oana

vrea să tragă perdelele). Nu . . . par'că-aş fi un osândit . . . Doftorii se vede că mi-au dat un aromitor... Du-te la fereastră Oană... (Cască). Deschide fereastra . . . Aerul bun, dimineaţa... Soarbe'l pe gură . . . Răsuflă bine . . . (Cască, se face că adoarme, apoi începe să vorbească ca'n vis, rar şi cu glasul schimbat)... O!. . . Ce? . . . Nu vreau . . .

OANA, sare dela geamuri.

Măria ta!

ŞTEFAN

. . .Pe valea unde să 'ntinde umbra norilor ca un oghial . ...

OANA

A adormit? Aşà de repede? Ca un copil la sânul mă-sei . . . Visează . . .

ŞTEFAN

. . . Zidăria cenuşie . . . Departe. . . Castelul meu din Hârlău . . .

OANA

L'am turburat cu vorba mea, ca o seacă . . . Ce să fac? Il iubesc aşà de mult . . . Aş vreà

să fiu pielea de urs pe care calcă, vesmintele cu care se 'mbracă, sabia de care nu se desparte . . .

ŞTEFAN

. . .E de mult. . . Nu. . . Răreşoaea . . . cântà de te slăvià cântece bătrâneşti... Tot am uitat... Peste câteva luni născù o fată. . . Da. . . eu. . . Ştefan . . . tatăl bun al ei. . .

OANA

De multe ori visezi ce cu gândul n'ai gândì.

ŞTEFAN

. . . La doi ani o iau ş'o aduc la curte . . . Mărturisesc Doamnei . . . Cum e ea bună . . o creşte ş'o îngrijeşte ca pe copilul ei . . .

OANA

Ce Dumnezeu! (Să uită lung la Ştefan) Răsuflarea grea . . . Doarme . . .

ŞTEFAN

. . . N'a înţeles. . . De unde? . . . Să face mare . . . Ochii verzi, părul rotunjit pe spate şi galben ca spicul copt . . . Oana!. . .

OANA

Poruncă, măria ta! O! cum mi se bătù inima! Imi vine să'l deştept. Mânile mi s'ar topì ca ceaţa... In vis multe spune omul...

ŞTEFAN

...Mângâerea mea... Rodul meu din urmă... Visul meu... Căci nu i-am spus... Poate să mor...

OANA, se închină.

Ferească maica domnului de jaful tătarilor şi de moartea Voevodului nostru!

ŞTEFAN

...Pe umărul stâng are un luceafăr... semn că este ea...

OANA

Doamne!... Doarme... Visul lui mă arde... Mâna dreaptă îmi furnică... Ochii verzi, părul rotunjit, doi ani, creşte la castel, nu i-am spus... E vis?... N'am voinţă... Şi 'n vis vorba lui e poruncă... Să caut... Să mă uit... Ah! rupeţi-vă încheeturi dacă

nu vă desfaceţi... Oh! D'aea îl iubiam, nu ca roaba ci ca copil!... (Ş'acoperă ochii şi plânge năbuşit).

ŞTEFAN

I... î... î....

OANA

Ce, măria ta?

ŞTEFAN

Ah! ce vis frumos... ş'odată într'unul urât... Cum mi se bate inima... apă... apă...

OANA

Apă, Doamne! Beà apă, să'ţi treacă!

ŞTEFAN

Oană, Oană! Vino încoa, aici... (Ii ieà capul în mâni, o priveşte ţintă şi lung, ş'o sărută de mai multe ori, pe păr, pe obraji, pe frunte). Ai înţeles Oană?...

OANA

Da, măria ta! (Ii curg lacrămile).

ŞTEFAN

Nu plânge...

OANA

Nu plâng... Sunt fericită şi nefericită... Fericită de vis, nefericită că suferi aşà de mult...

UN CURTEAN

Rareş vreà să intre cu d'asila... I-am spus...

SCENA III

ŞTEFAN, OANA ŞI PETRU RAREŞ, prăfuit şi noroit.

PETRU RAREŞ, vine din stânga.

Doamne!

ŞTEFAN

O! Rareş, eşti ca un câne scăpat din jujău... O! ho!

PETRU RAREŞ

M'a dus iubirea ca vântul şi m'a întors grijea ca gândul. Am trecut râuri, iazuri, mocirle, viroage. N'am ocolit nici deal, nici vale. Mi-a plesnit calul, am prins altul... Al cui o fi? Nu ştiu. Ş'am ajuns.

ŞTEFAN

Tot?

PETRU RAREŞ

Tot, măria ta! . . . Oană să mă iubeşti ca p'un frate.

OANA

Cum ţi-am spus, Rareş.

PETRU RAREŞ

Ca p'un frate bun, din aceeaşi mamă şi din acelaş . . .

OANA

Cum?

PETRU RAREŞ

Din aceiaşi mamă . . .

OANA

Da, frate . . . (Se îmbrăţişează).

ŞTEFAN

Două ramuri ale aceluiaşi stejar bătrân! Rareş, grozav te aşteptam . . . Ai! ai! . . .

OANA

Ce?

ŞTEFAN

Nimic... (Lui Rareş) Na. Iea cartea asta. Bag'o în sân. Iea seama la pecetie. Pune caii la un oloc. Alege unul bine ferecat. Şi la drum. Zi şi noapte. Schimbă cai din popas în popas. Şi să nu te opreşti decât în Ţarigrad. Acolo s'o dai în mâna marelui vizir. Şi să vesteşti tuturora — să nu uiţi pe Ştefănel al răposatului Alexandru — că eri am pus pe Bogdan în scaunul Moldovei şi azi, 2 Iulie, să strâng glasurile ţării să'l aleagă şi Mitropolitul Gheorghe să'l ungă.

PETRU RAREŞ

Da?

ŞTEFAN

Da ce te uiţi aşa?

PETRU RAREŞ

Poi...

ŞTEFAN

Poi?

PETRU RAREŞ

Măria ta...

ŞTEFAN

Nu vezi suflarea mea? Nu simţi încheeturile mele?.. Cum să le simţi... Ai!.. Ai auzit pe Ştefan văetându-se vre-odată?

PETRU RAREŞ

Nu, măria ta...

ŞTEFAN

L'ai văzut vr'odată lungit în pat?

PETRU RAREŞ

Nu, măria ta...

ŞTEFAN

Mi-a venit veleatul... O tărie mai am: să nu mi-ascunz sfârşitul... (Oana plânge năbuşit). Ah! Oană, Oană... vino încoà... trăeşte, trăeşte moş Ştefan... Rareş, ca vântul!

PETRU RAREŞ

Ca vântul.

SCENA IV

ŞTEFAN, OANA, un PIETRAR

UN CURTEAN

Meşterul pietrar...

ŞTEFAN

Cine?... Să intre... Piatra care s'acopere ce a mai rămas din deşărtăciunea omului...

OANA

Deşărtăciunea omului?

ŞTEFAN

Deşărt ca merticul cu boabe când ai golit merticul...

OANA, se sileşte ca să'l înţeleagă.

Când ai golit merticul?

ŞTEFAN

N'ar fi tot una... Sunt deşert, dar de deşertăciuni niciodată n'am fost plin.

MEŞTERUL PIETRAR

Doamne, eacă ce-am făcut. (Desfăşură un pergament).

ŞTEFAN

Tu?

MEŞTERUL PIETRAR

Din câte mi-ai spus, măria ta.

ŞTEFAN

Slovele prea mari şi prea mic chenarul.

MEŞTERUL PIETRAR

Să sporesc chenarul.

ŞTEFAN

Peatră e mărginită de ... (S'arată). Dacă sporeşti chenarul în măsura slovelor va să măreşti ... (Pe furişi de Oana) tocmai când... ai! ... se micşorează ... Să se ducе din el ceeace a fost silnic coprins şi abia aşteaptă să izbucnească slobod ... el ... ai! .. dar nu eu ... Dacă măreşti piatra se supără cei din dreapta şi cei din stânga ... Acolo sunt toţi de-o-potrivă ...

OANA

Cine se supără?

ŞTEFAN

Meştere, păstrează măsura. N'am vrut un lucru uimitor ci cumpănit. Nu-ţi dau pe mână sufletul ci trupul. (Meşterul pietrar ese prin stânga).

OANA

Trupul?

ŞTEFAN

Cum? Să-i dau lui să-mi împodobească sufletul?

OANA

Sufletul? Dar ce om ar mai născoci când Dumnezeu n'a mai avut ce dărui?

ŞTEFAN

Taci... Simţ ce e durerea...

SCENA V

ŞTEFAN, DOAMNA MARIA, îmbrăcată în alb şi OANA

DOAMNA MARIA, vine din dreapta.

De mult te-ai deşteptat? M'ai păgubit într'o clipă cu ce nu mi-ar da veacurile...

ŞTEFAN

Care veacuri, buna mea Marie? Ale trecute sau ale ce vor veni? Din ale trecute ai eşit, nu puteaĭ perde din ceeace n'ai învăţat. Cele viitoare? Care înţelept nu va zice cu eclesiasticul: „o sută de ani ca ziua de eri?“ . . . Oană . . . un pahar de apă . . . o . . . o . . . o! . . . Aşa'mi placi Mario!

DOAMNA MARIA

Ce te-a durut, măria ta?

ŞTEFAN

Pe mine? Tot . . . Pe mine? Nimic . . .

DOAMNA MARIA

Ţi-e cald?

ŞTEFAN

Nu.

DOAMNA MARIA

Ţi-e frig?

ŞTEFAN

Nu.

DOAMNA MARIA

Cum te simţi?

ŞTEFAN

Ca doi oameni care ar eşì din acelaş om. Unul rănit celălalt mândru. Mi-e milă de cel rănit, mă duc după cel mândru...

SCENA VI

CEI DE SUS. Hatmanul ARBORE, postelnicul TOADER, vin din stânga.

HATMANUL ARBORE

Ce mai faci, măria ta?

ŞTEFAN

Ce mai face, paharnicul Ulea?

HATMANUL ARBORE

El? sănătos.

ŞTEFAN

Adevărat? E mai bolnav ca mine!

POSTELNICUL TOADER

Mai mult se făceà...

ŞTEFAN

Eri? Nu se făcea, se pregătea să facă... Umbla încet să nu'l simţă nimenea... Cum vi se pare vorba lui?

HATMANUL ARBORE

Nu i s'aude glasul. Şopteşte, nu vorbeşte.

ŞTEFAN

Şi ce şopteşte?

HATMANUL ARBORE

Nimicuri.

OANA

Nimicuri?

ŞTEFAN

Dar ce şopteşte, Oană?

OANA

Ştiu eu, măria ta?

ŞTEFAN

Fireşte că tu nu ştii, cum e firesc să ştie portarul Sucevei...

HATMANUL ARBORE

Ce să știu, măria ta?

ȘTEFAN

Luați seama la Ulea, la Drăgan și la Stavăr . . . Bogdan, ce face?

POSTELNICUL TOADER

Impotriva voinței lui, ceeace i-a poruncit măria ta. Scrie lui Vladislav.

ȘTEFAN

Eu nu dau porunci Domnului meu . . .

DOAMNA MARIA

Dar fiului tău?

ȘTEFAN

Până eri el ascultà, de eri încoà eu ascult. . .

POSTELNICUL TOADER

Au să vie doftori, măria ta.

HATMANUL ARBORE

Și noi . . .

ŞTEFAN

O să s'adune ţara, şi voi slujiţi domnului nu omului, lui Bogdan, nu lui Ştefan... Să nu se ţeasă vr'o urzeală...

HATMANUL ARBORE

Impotriva cui?

ŞTEFAN

Impotriva voinţei mele de când eram domn...

HATMANUL ARBORE

Voinţa ta, Doamne? Ca apele Ceahlăului când se umflă primăvara. Ce zăgaz n'ar rupe? Cine să pue piepturile?

ŞTEFAN

Ulea... Drăgan... Stavăr...

HATMANUL ARBORE

Dar n'a ruginit sabia care a slujit lui Ştefan!

ŞTEFAN

Ho! domol, Arbore... domol... Vârâţi-vă printre cei ce se adună, şi spuneţi că voinţa

mea e să nu curgă sângele pe locaşul meu ohavnic... (Es Arbore şi Toader prin stânga).

OANA, lui Arbore

Temeţi-vă de oamenii cari şoptesc.

SCENA VII

ŞTEFAN, DOAMNA MARIA, OANA, clucerul MOGHILĂ, doftorul CESENA, doftorul KLINGENSPORN şi doftorul ŞMIL cu nişte legături în mână. Toţi intră prin dreapta

ŞTEFAN

Sunteţi câte şi trei? Să cunoaşte că v'aţi culcat târziu...

DOFTORUL ŞMIL

Şi după ce s'ar cunoaşte, măria ta?

ŞTEFAN

Ochii traşi... o! o! o!.. Şmil... par'că un zugrav ţi-ar fi încondeiat chipul... Ca un mucenic...

DOFTORUL ŞMIL

Ca un mucenic? Eu? Ca un mucenic?

CLUCERUL MOGHILĂ

La măria ta, nu să cunoaşte.

ŞTEFAN

Nu se mai cunoaşte ... Nu te gândi la zilele d'acuşi ci la întruchipările de mai nainte ...

CLUCERUL MOGHILĂ

Totdauna, ai fost ca totdauna!

ŞTEFAN

Acu, ca niciodată ... Şmil, dar ce sunt fa-şele aceleă?

DOFTORUL ŞMIL

Astea? Pentru un copil sau pentru un om mare ...

ŞTEFAN

A? ... Pentru un bătrân căzut în copilărie ... A?

DOFTORUL ŞMIL

Care bătrân? Care copil?

ŞTEFAN

Ho! Şmil... uită-te bine...

DOFTORUL ŞMIL

Eacă mă uit...

ŞTEFAN

Şi nu'i vezi?

DOFTORUL ŞMIL

Ce să văz?

ŞTEFAN

N'ai dormit bine, Şmil...

OANO, ne mai putându-se stăpâni cade în genuchi.

Măria ta...

ŞTEFAN

Eacă bătrânul... Eacă şi copilul... Un copil par'că ar fi al meu... par'că... (li bagă mâna prin păr). De mătase... învolt... ca un fum cald prin care ar trece razele soarelui...

OANA

Şi ce vor doftorii, măria ta?

ŞTEFAN

Vor să te sărut... (O sărută). Nu e aşà Şmil?

DOFTORUL ŞMIL

S'o săruţi? La asta mă gândeam!

ŞTEFAN

Mario ... Oană ... Oftează lung) ... eşiţi ... Vă chiem eu ...

DOAMNA MARIA

Ah!

OANA

Cum oftă, milostivul ...

SCENA VIII

ŞTEFAN, clucerul MOGHILĂ, doftorul CESENA. doftorul KLINGENSPORN, doftorul ŞMIL

ŞTEFAN

Gata?

DOFTORUL CESENA

Si, ilustrissime.

DOCTORUL ŞMIL

Gata? ... Aproape gata ... Dacă mi-ai da voe ... să stai aşa ... cu faţa în jos ... Aşa. Şi dacă mi-ai da voe să trec pe supt măria ta faşa asta ...

ŞTEFAN

O! ho! ho! ... Dacă mi-ai da voe, ş'un laţ de gât ... Glumiţi, Şmil ...

DOFTORUL ŞMIL

Să glumim? E vreme de glumă? Şi cu măria ta?

ŞTEFAN

Desfă, Şmil, Ştefan al Moldovei n'ar nevoe să fie legat! (Doftorul Klingensporn aduce un magal. In foc fiare cu mânerul de lemn).

DOFTORUL ŞMIL

Să fie legat? Dar când vom trece cu para focului în sus şi în jos, ca să ardem bine ... Cum să nu sară 'n sus măria ta?

ŞTEFAN

Vreau! (Doftorul Şmil îi desface legăturile. Ştefan işi întoarce privirile spre icoană). Vedeţi? .. Nici

o legătură . . . A răbdat piroanele. . . A ridicat ochii 'n sus şi-a zis „eartă-i pre ei, Doamne, că nu ştiu ce fac!“ Şi el a răbdat pentru alţii, şi eu să nu rabd pentru alţii? (Să închină, apoi se aşează cu faţa în jos).

CLUCERUL MOGHILA

O!

ŞTEFAN

Aide! (Scena se petrece după perdele).

DOFTORUL KLINGENSPORN

Acum încleştează mânele.

ŞTEFAN, în torturi.

Otce naş ije esi na nebeseh . . . Tatăl nostru, carele eşti în ceruri, sfinţească-se numele tău . . . Vie împărăţia ta. . . fie voea ta. . . precum în cer şi pre pământ . . . Pâinea noastră cea spre fiinţă, dă-ne-o nouă astăzi . . . Şi ne eartă nouă datoriile noastre, precum şi noi ertăm datornicilor noştri . . . Şi nu ne duce pre noi întru ispită . . . ci ne izbăveşte de cel viclean . . . Că a ta este împărăţia şi puterea . . . şi mărirea . . . şi mărirea . . . şi slava în veci . . . şi puterea . . .

CLUCERUL MOGHILA

O! părintele nostru!

ŞTEFAN

... Şi ne izbăveşte de cel viclean ...

DOFTORUL ŞMIL

O! minunat om!

DOFTORUL CESENA

Gesù Maria!

ŞTEFAN, se aude ca din depărtare

Petru Aron ... la Răuseni ... întinse cursă fratele său, tatălui meu Bogdan ... Şi când îl străpunse, Bogdan îi zise ... Câine, ce-ai făcut pe fratele tău ... Şi când îşi dete sufletul strigă ... a! a! o! o!

SCENA IX

CEI DE SUS, DOAMNA MARIA, OANA, IRINA, REVECA, vin din dreapta. La intrarea din stânga apare o clipă paharnicul ULEA şi stolnicul DRAGAN

DOAMNA MARIA

Ştefan ... ce e Ştefane? ...

OANA

Măria ta... Ce e măria ta?

PAHARNICUL ULEA

Ca şi mort... la lucru...

DOAMNA MARIA

E cald... (Ii pipăie mânele şi le sărută) N'a murit...

OANA, doftorilor.

Nu e aşà că nu moare, că nu moare...

DOFTORUL ŞMIL

Nu moare... Are atâtea puteri... Aşà un suflet, Doamne...

DOAMNA MARIA

Cum îi picură năduşelile pe pernă... Ce mult a suferit... (Reveca şi Irina la iconostas, zic rugăciuni).

DOFTORUL ŞMIL, lui Klingensporn.

Ai ars tot?

DOFTORUL KLINGENSPORN

Tot ce erà de ars.

DOFTORUL ŞMIL

Scapă...(Doftorul Klingensporn şi doftorul Cesena dau din cap). Ce? Nu?

DOFTORUL CESENA

Si, signore.

DOFTORUL ŞMIL

Când s'o deşteptà... o leacă de vin... (Oana se repede şi aduce vin). Aşà un vin tare, să pue la inimă...

DOFTORUL KLINGENSPORN

Şi linişte, linişte... Dumnezeu va face şi minunea asta...

OANA, turnând vin în paharul de alabastru, îi tremură mâna.

E cotnar... d'ăl care 'i place măriei sale... (S'aude tumultul în depărtare).

DOAMNA MARIA

Tocmai acum? Mâine nu s'ar puteà?

CLUCERUL MOGHILA

Cum? Să eşim din cuvântul lui?... Unde se află...

DOAMNA MARIA

Ce strigă?

CLUCERUL MOGHILĂ, ascultă.

Nu s'aude.

ŞTEFAN, în toropeală.

Mai repede... arde... o! o! flacări...

DOFTORUL ŞMIL

Unde e paharul?

OANA

Eacătă'l!

ŞTEFAN, se mişcă

Ce foc! o! o! (Tumultul s'aude din când în când)

DOAMNA MARIA

Foc nestins!

ŞTEFAN, se întoarce, deschide ochii, se uită la toţi.

Maria... Oana... Şmil... N'am murit?

DOAMNA MARIA

Nu... nu... (Plânge şi-i sărută mânele).

ŞTEFAN

Atunci, de ce plângeţi?

DOFTORUL ŞMIL

Măria ta, niţel vin...

ŞTEFAN

Şmil... (Un zâmbet dureros. Soarbe vinul) Aaah! Dar ce mă arde aşà? Că bine ziceţi... Ce e focul ăsta pe lângă focul de pe inima mea... Ia! (S'aude tumultul mai limpede) Ce?... N'auz bine? Ba, auz... Ce strigă?..

CLUCERUL MOGHILĂ

Aleg pe Bogdan, măria ta.

ŞTEFAN

I... î... î... Par'că ş'un alt nume... Nu strigă toţi la fel.... Cine să trăească? (Se scoală pe jumătate) Cine să trăească?.. Ştefan? Eu? Fiul cui?.. Nepotul cui?.. Moghilă, vezi ce strigă... (Moghilă se duce la fereastră şi se întoarce schimbat la faţă). Spune'mi vorba care ar ucide pe oricare altul în locul meu... Ce?...

CLUCERUL MOGHILĂ

Nedesluşit... Mă repez să aflù... (Ese repede prin stânga).

DOFTORUL KLINGENSPORN

Orice mişcare . . .

DOFTORUL ŞMIL

E moartea!

DOAMNA MARIA

Auzi, măria ta!

ŞTEFAN

N'auz . . . S'a potolit . . . Iar încep? . . A. . . a . . a . . a . . ! (S'aude glasul lui Ulea cerând domn pe Ştefăniţă) Daţi'mi . . . ah! . . . daţi-mi . . .

DOFTORUL ŞMIL

Ce faci . . . (Toţi îl înconjoară d'aproape)

DOFTORUL CESENA

Nu!

DOAMNA MARIA

Nu!

OANA

Ah! nu!

REVECA

Nu!

IRINA

Nu!

DOFTORUL KLINGENSPORN

A! nu!

ŞTEFAN

Toţi, duşmani?... Şi tu Oană?... (S'aude din nou strigând pe Ştefăniţă. Se ridică în picioare).

DOAMNA MARIA

Nu... nu te duce...

ŞTEFAN

Tu să schimbi ce-mi este scris... Oană! sabia... sabia... c'am să judec!.. (Oana îi dă sabia) Ştefan, nu Ştefăniţă... viu, viu, numai decât! O! ho! ho! să se împlinească legea!... (Ştefan pleacă repede şi, schiopătând mai greu, ese prin stânga).

DOAMNA MARIA, tărîndu-se în genuchi.

Ah! nu! nu te duce! (Să ridică în picioare şi fuge la fereastră). A!.. se duce ca un vifor... Ca un taur îndârjit în mijlocul mieilor!...

DOFTORUL ŞMIL

S'a sfârşit! Păcat!

DOAMNA MARIA

Ah! Doamne!

OANA

N'a picat?

DOAMNA MARIA

Da . . . păcătosul . . .

OANA

Un munte nu i-ar fi stat în faţă!

DOAMNA MARIA

Spune poporului cevà... (S'aude: să trăiască Bogdan!) Se cutremură . . . Se întoarce . . . Vine . . . (Toate izbucnesc în plâns).

SCENA X

ŞTEFAN se opreşte pe treptele intrării, cu părul în neorânduează, turburat, ca un halucinat. De pe sabie curge sângele. Toţi fac câţivà paşi spre el şi să opresc încremeniţi de durere şi de spaimă.

ŞTEFAN

O! cine vreà pe Ştefăniţă, nepotul răposatului domn al Moldovei? . . . Cine a zis că

sunt bătrân şi bolnav? ... Pe Ulea l'am măsurat cu privirea ... Murise înainte da'l izbì! ... Picăturile astea sunt caldė ... In fiece ostaş e o fiară!.... Eată'l ... Pândeşte călare ... Calul îi tremură şi joacă ... Bagă pintenii pân'la rădăcină ... Chiue de'nfioară valea Racovăţului ... Unde e mai greu acolo cade ... Un leu în mijlocul dihorilor ... Sboară capetele până nu mai simte mâna din umăr... Când mă văzù îşi coprinse faţa cu amândouă mânele, şi eu cu amândouă o învârtii şi trecù prin el ca printr'un aluat ce se dospeşte ... Dumnezeu să-l erte ... Dumnezeu? ... Dar cine e de vină? Io Ştefan Voevod am suit pe Bogdan pe tron ... Io Ştefan Voevod i-am aşezat cu mâna mea coroana strămoşilor mei ... El fù de faţă şi văzù ce vreau eu, şi tot sfatul, şi toată ostăşimea ... Sufletu'mi nu vreà şi ca un scos din fire se aruncă în sabia mea ... Cine e de vină? ... Se cutremurà Moldova şi-o prăpastie se deschise... Şi cu acest sfânt oţel oprii cutremurul şi umplui prăpastia! (S'aude: să trăească domnul Bogdan!) I .. î ... î ... Da ... ! S'a împlinit legea! (Scoboară treptele şi aruncă sabia). Ţi-ai ímplinit menirea ca şi mine!

Maria . . . Oana . . . Resuflarea . . . (Cade pe brațele lor și'l duc pe scaunul cu stemă). Deschideți geamurile . . . Apă . . . (Oana îi dă apă în paharul de alabastru).

DOAMNA MARIA, covârșită de durere.

Măria ta, să te odihnești!

ȘTEFAN

Mă voi odihnì . . .

DOAMNA MARIA

Bogdan e domn . . . Uită tot . . .

ȘTEFAN

Voi uità tot . . . nu-mi voi aduce aminte de nimic . . . (Suflă greu. Pipăe pe Maria și pe Oana). Să dăruiți paharul acesta mânăstirei Putna... Nu vine . . .? Mai iute . . .

DOAMNA MARIA

Cin' să vie, măria ta?

ȘTEFAN

Nu, Doamna aceea, înfășurată în negru . . .
Ea o să vie mai de grab decât am dori-o . . .
Poftim. . . Te-am privit d'atâtea ori în față. . .

Nu mi-e frică de tine... (Sughiţă). A! ci vin odată, Bogdane, că nu pot..

(S'aude la intrare: să trăiască Vodă Bogdan! Năvălesc, Bogdan, Hatmanul Arbure şi toţi ceilalţi pârcălabi şi sfatul domnesc, ostaşi, popor, şi cad în genuchi).

BOGDAN

A! Măria ta!

ŞTEFAN

E... (Sughiţă) E... mă-ri-a ta!... Frig... frig... (Se uită la Doamnă apoi se uită lung la Oana) Mai bine... (Sughiţă) Mă... voi... odihnì... (Se întinde în şira spinării. Face cruce). O... o... o... Moldova... (Ii cade capul pe pieptul Oanei).

Din mulţime s'aude un gemăt lung.

— CORTINA —